

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VALSTYBINIO VALDYMO FAKULTETO
TEISINĖS INFORMATIKOS KATEDRA

Miglė Laukytė
(Informatikos teisės studijų programa)

INFORMACINIŲ TECHNOLOGIJŲ TAIKYMAS TEISINĖJE PRAKTIKOJE
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof.dr.Rimantas Petrauskas

Vilnius, 2004

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. INFORMACINĖS TECHNOLOGIJOS TEISININKUI.....	4
1.1 INFORMACIJOS PAIEŠKA.....	5
- teisės aktų, bylų paieška.....	6
- know-how paieška.....	7
1.2 ELETRONINIS NOTARAS.....	9
1.3 KOMANDINIS TEISINIS DARBAS.....	13
- grupinė darbo įranga ir jos produktai.....	13
2. INFORMACINĖS TECHNOLOGIJOS TEISINEI SISTEMAI.....	18
2.1 ELEKTRONINIO TEISMO KŪRIMO INICIATYVOS EUROPOS SĄJUNGOJE...	18
2.2 LIETUVOS TEISMŲ KOMPIUTERIZAVIMAS	
- LITEKO projektas.....	33
2.3 VALSTYBĖS REGISTRŲ INFORMACINĖ SISTEMA.....	35
3. ELEKTRONINĖS TEISINĖS PASLAUGOS.....	44
IŠVADOS.....	48
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	50
SANTRAUKA.....	55
SUMMARY.....	56

IVADAS

Informacinių technologijų atsiradimas ir stebėtinai plėtros ir vystymosi greitis sąlygojo ir naujus socialinius procesus, kuriuos apibendrintai galime vadinti informacinės visuomenės atsiradimu. Vienas iš šios teorijos pradininkų Japonijoje Yoneji Masuda išskyrė keletą informacinės visuomenės bruožų: informacinių technologijų invazija ne tik į valdymo bei verslo sektorius, bet ir į žmogaus gyvenimą, jų panaudojimas įvairiausiose visuomenės veiklos sferose bei žmonijos veikimas globalioje erdvėje. Todėl akivaizdu, kad dabar gyvename būtent tokioje visuomenėje.

Teisinė sistema yra neatskiriama kiekvienos valstybės dalis ir informacinių technologijų plėtra palietė ir ją. Elektroninės valdžios diegimo iniciatyvos skatina imtis ir elektroninės teisės vizijos plėtotės: elektroninės viešosios paslaugos yra puikus pavyzdys kurti elektronines teises paslaugas. Verslo sektoriuje taikomos informacinės technologijos suponuoja mintis pritaikyti jas atliekant teises funkcijas tiek kiekvienam teisininkui asmeniškai, tiek instituciniu mastu.

Darbo objektas: informacinės technologijos naudojamos teisinėje praktikoje.

Darbo tikslas: informacinių technologijų panaudojimo kai kuriose teisinės praktikos sferose analizė ir prognozė.

Darbo uždaviniai:

- ištirti informacines technologijas, taikomas kasdieniame teisininko darbe jam atliekant teisinės informacijos bei know-how paiešką bei dirbant komandoje;
- išanalizuoti elektroninio notariato galimybes ir jas įgalinančias informacines technologijas;
- aptarti teismineje sistemoje taikomas informacines technologijas Lietuvoje ir Europos Sąjungos diegiamas iniciatyvas šioje sferoje;
- ištirti Lietuvos registrų informacinės sistemos kūrimo ir veikimo perspektyvas;
- išanalizuoti informacinių technologijų teikiamas galimybes gauti teises paslaugas vartotojui;
- pateikti išvadas ir rekomendacijas.

Informacinių technologijų taikymo teisinėje praktikoje tema yra labai plati, kadangi informacinės technologijos teisėje taikomos beveik kiekviename žingsnyje, todėl tema yra aptariama keliomis kryptimis ir tik keliais tų krypčių aspektais. Pagrindiniai šaltiniai yra technologijų veikimo programos, užsienio valstybių patirtis bei Europos Sąjungos iniciatyvos bei Lietuvos vykdomi projektai, internetinėse svetainėse rastos informacijos tyrimas. Tai pat remiamasi interviu metodu, kalbantis su technines inovacijas teisinėje sferoje diegiančių institucijų atstovais.

1. INFORMACINĖS TECHNOLOGIJOS TEISININKUI

1.1 INFORMACIJOS PAIEŠKA

Vienas iš pagrindinių būdų, kuriuo teisininkas kasdiniame savo darbe taiko informacines technologijas, yra informacijos paieška, vykdoma Internete, kuriame “yra beveik viskas, kas gali būti išreikšta raidėmis, vaizdu ar garsu”.¹ Nors kai kurie autoriai ir teigia, kad “99% visos informacijos internete yra nieko verta”², toks teiginys neatitinka tikrovės, nes, mano nuomone, internete yra palyginus daug naudingos informacijos. Visa problema slypi jos suradime, kadangi informacija yra milijonuose tinklalapių. Teisinės informacijos kiekis interneto platybėse yra tiesiog stulbinamai didelis: galima rasti daugelio pasaulio valstybių teisės aktus, bylas, precedentes, teisinių reformų metmenis, straipsnius teisinėmis temomis, rengtų konferencijų medžiagą, universitetų bibliotekų duomenų bazes ir t.t.

Taigi, kaip galima rasti teisinę informaciją internete? Iš esmės paieškai naudojami du pagrindiniai mechanizmai: paieškos sistemos varikliai (search engines) ir katalogai (catalogs).

- Katalogai yra tokiuose tinklalapiuose, kurie yra suklasifikuoti remiantis įvairiausiais klasifikavimo kriterijais ir vadinami “intelektiniais indeksais”³, kurie kartu su pavadinimu, trumpai apibūdina ideksuojamą tinklalapį. Geriausiai visiems žinomas tokios paieškos pavyzdys yra www.yahoo.com, kuriame aiškiai yra ideksuoti tinklalapiai pagal sferas, trumpai idenfikuojant keliais žodžiais kiekvieną sferą. Tačiau yahoo tinklalapis nėra teisinis. Galbūt toks ideksavimas pasiteisina labai gerai organizuotuose teisiniuose tinklalapiuose, tačiau augant informacijos kiekiams tinkle, tiesiog neįmanoma visko ideksuoti, todėl yra pakankamai paviršutiniški ir tikrai geros ir kokybiškos, smulkios ir sisteminės paieškos jų pagalba atlikimas yra sunkiai įmanomas.
- Paieškos sistemos varikliai ieško tinkle tekstų su atitinkamais paieškos raktažodžiais, todėl jie dar vadinami “automatiniais indeksais”⁴, kadangi paieška vyksta ne remiantis ne žmogaus intelekto pagalba suklasifikuota medžiaga, o automatiškai. Nors šis būdas interneto vartotojams yra priimtinesnis (anot G.Greenleaf atlikto tyrimo tokiu būdu informacijos internete ieško net 85% vartotojų), tačiau tokios paieškos rezultatai yra labai

¹ Kakanauskas G. Teisininkas interneto platybėse//Juristas. 2004, Nr.3(6), P.58.

² Ten pat, P.59

³ Greenleaf G. Solving the Problems of Finding Law on the Web: World Law and DIAL//<http://elj.warwick.ac.uk/jitl/00-1/greenleaf.html>; prisijungimo laikas: 2004-11-02.

⁴ Ten pat, prisijungimo laikas: 2004-11-02.

gausūs, tačiau naudingų tarp jų būna nedaug. Dažnai raktažodžiu pasirinkus teisinį terminą, didelė dalis rastos informacijos būna visiškai su teise nesusijusi. G.Greenleaf teigia, kad šis paieškos mechanizmas nesugeba ieškoti teisinės informacijos iš konkrečių valstybių, nes dažnos paieškos rezultatas būna “paremtas Šiaurės Amerikos medžiaga.”⁵ Nenorėčiau visiškai su tuo sutikti, kadangi tokia paieška atliekama pvz., www.google.com tinklalapyje, tačiau jei reikia lietuviškos teisinės informacijos, galima jos ieškoti per www.google.lt ir pasirinkti paiešką tik puslapiuose iš Lietuvos. Lygiai taip pat galima pasirinkti norimą valstybę ir ieškoti informacijos tik iš jos kilusiuose puslapiuose. Manau, esminė tokios paieškos problema galima būtų pavadinti tai, kad neretai paieškos rezultatas priklauso ne nuo informacijos kokybės, jos turinio atitikimo paieškos užklausiai, o nuo to, ar to tinklalapio savininkas yra sumokėjęs šios paieškos savininkui už pirmavimą reitingavimo rezultatų sąrašė. Todėl kyla klausimas dėl paieškos teisingumo.

Koks galėtų būti paieškos problemų sprendimas? Geriausiu sprendimu galima pavadinti šių dviejų paieškos mechanizmų suderinimą, t.y. žmogaus intelektu paremto katalogo ir paieškos variklio, paremto “žiniatinklio robotu” (web robot) – programa, kuri analizuoja žiniatinklį, parsisiunčia kiekvieną puslapį, kurio kiekvienas žodis gali būti paverstas į vieną didelį žodžio atitikimo indeksą, kuris gali būti ieškomas tekstinės paieškos programine įranga. Kitaip tariant, automatinis ir intelektinis indeksavimas, kiekvienas skyrium turi savo plusų ir savo minusų, tačiau, taikant juos kartu, jie papildo vienas kitą ir tuo pačiu patobulina paieškos rezultatus.

Teisės aktų ir bylų paieška

Teisininkui Lietuvoje vienu iš pagrindinių teisinės informacijos, o tiksliau teisės aktų paieškos lauku turėtų tapti Lietuvos Respublikos Seimo svetainė www.lrs.lt, kadangi joje yra visi galiojantys Lietuvos Respublikoje teisės aktai ir prieiga prie jų yra nemokama. Tuo tarpu kita svetainė, kurioje taip pat yra visi galiojantys teisės aktai Lietuvos Respublikoje, t.y. www.litlex.lt yra prieinama tik registruotiems vartotojams, mokantiems atitinkamą mokestį per metus už naudojimąsi svetaine. Individualiam teisininkui nėra jokio poreikio mokėti už galimybę naudotis tokia svetaine, juolab kad jis gali lengvai ir nemokamai susirasti norimą teisės aktą ir seimo duomenų bazėje, todėl tokia litlex operatorių pozicija yra nesuprantama. Nors reikia pripažinti, kad litlex'o duomenų bazė yra daug didesnė nei seimo ir litlex'o paieškos sistemą galima naudoti ir prie interneto neprijungtu kompiuteriu.

---

⁵ Greenleaf G. Solving the Problems of Finding Law on the Web: World Law and DIAL// <http://elj.warwick.ac.uk/jitl/00-1/greenleaf.html>; prisijungimo laikas: 2004-11-02.

Lietuvoje sukurtas projektas INFOLEX (www.infolex.lt), kurį sukūrė VĮ Teisinės informacijos centras ir UAB "Leksinova". Šis teisės portalas pretenduoja tapti "(...) erdve, kur visuomenė ne tik rastų susistemintus, nuolat atnaujinamus teisinius duomenis, bet ir galėtų jais naudotis"⁶ bei taip pat jis sudaro "puikią galimybę bendrauti ir konsultuotis su teisininkais."⁷ Portalas INFOLEX iš tiesų veikia kaip portalas DELFI: jie abu kiekvieną rytą pateikia pagrindines naujienas, skirtumas tas, kad DELFI naujienos yra bendro pobūdžio, o portalas INFOLEX pateikia visą naujausią, spaudoje pasirodžiusią informaciją teisiniais klausimais. Taip pat jame skelbiama daug naudingos informacijos, kuri neapsiriboja tik norminių aktų paieška: siekiama portale įdiegti advokatų tarybos naujienų skiltį bei sudaryti sąlygas teisininkams bendrauti vienas su kitu interaktyviai. Ateityje siekiama skaidyti portalo lankytojus į 4 grupes: teisininkus, teisės studentus, verslininkus ir plačiąją visuomenę, tuo taip pat padedant įgyvendinti ir informacinės visuomenės plėtros vizijas.

Bylų paieškos sistemos lietuviškuosiuose portaluose tikrai dar tobulintinos. Neblogą paieškos sistemą turi Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismas (<http://www.lat.litlex.lt>), kurioje teismo bylos suskirstytos į civilines ir baudžiamąsias, bei atitinkamai pagal datą: iki 2001 m. ir po 2001 m. Reikia pastebėti, kad dar tik Vilniaus apygardos teismas turi savo portale įdiegęs bylų paieškos sistemą, kuri suklasifikuota taip pat pagal bylų priklausomybę civilinėms arba baudžiamosioms. Apeliacinis Teismas naudoja nuorodą į <http://www.litlex.lt/bylos/> kuriame tos bylos yra prieinamos tik registruotam vartotojui. Tuo tarpu Lietuvos Vyriausiojo Administracinio teismo portale nesinaudojant paieškos sistema galima iš karto gauti paskutines bylas, kurios buvo nagrinėtos, tačiau byloms, kurios pateko šiam teismui spręsti anksčiau, rasti taikoma paieškos sistema.

Know-how paieška

Kitokia paieška, kurios prirėkti gali teisininkui, yra know-how (lietuvių kalbos žodynai pateikia šio termino vertimą kaip "nusimanymas", tačiau, mano nuomone, jis nėra visiškai tiksliai apibrėžiantis šią sąvoką). Dabar dar reta Lietuvos teisininkų kontora yra tokia didelė, kad jai reikėtų diegti knw-how projektus, kurie yra diegiami užsienio valstybių didelėse teisinėse organizacijose, kuriose užklausimai apie know-how elektroniniu paštu užtrunka per ilgai ir finale nuo to kenčia klientas. Būtent nuo užklausų elektroniniu paštu apie kažkokią teisinę situaciją, su kuria teisininkas susiduria pirmą kartą, kito teisininko savo kontoroje, ir kilo mintis atsakymų į tokio pobūdžio užklausas pagrindu kurti vidinę know-how duomenų bazę. Anot R.Susskind "vidinių know-how sistemų kūrimas yra galbūt informacinių technologijų vystymosi didžiausiu

---

⁶ Lapinskaitė B. Portalas INFOLEX – vartai į teisės pasaulį internete//Justitia. 2001, Nr.4-5 (34-35), P.54.

⁷ Ten pat, P.54.

iššūkiu teisininkų atžvilgiu, nes ja siūlomos priemonės panaudoti patį vertingiausią teisės praktikų šaltinį – jų patirtį.”⁸

Šis autorius taip pat siūlo išskirti keletą pasiūlymų, kaip galima tvarkyti vidines know-how sistemas, pabrėždamas, kad “informacija ir žinios pačios savaime yra sukurtos ir priklauso tos kontoros, kurioje jos buvo surinktos, darbuotojams intelektualinės nuosavybės teisėmis.”⁹ Pasiūlymai yra tokie:

1. Precedentų bankas – turima omenyje standartinių formų dokumentų (pvz., nekilnojamojo turto pardavimo sutarties šablonas) rinkimas vienon vieton, taip pat šių dokumentų komentarai ir kontaktinė informacija, jei kiltų kokių nors klausimų dėl dokumento.
2. Juridinis sandėlis – surinkus visą galimą vadinti kontoros know-how dokumentaciją, kyla daug klausimų dėl jos valdymo. Vienas iš siūlomų variantų gali būti indeksavimas pagal autorių, sritį ar dokumento rūšį. Kaip vieną iš ateities vizijų, R.Susskind pateikia idėją perkelti Word’o tekstinius dokumentus į teksto gražinimo sistemą (text retrieval system) ir sukuriant hipertekstinius nuorodas tarp šių dokumentų, sukurti vidinį WWW, kurį autorius vadina “Firm Wide Web”¹⁰.
3. Darbo rezultato gražinimas (work product retrieval) – ši sistema labiausiai paplitusi Jungtinėse Amerikos Valstijose ir jos veikimo principas yra tas, kuriant dokumentą, jis nėra kuriamas iš naujo, o tiesiog ekrane užpildoma to dokumento forma. Forma pasirenkama naudojantis raktinių žodžių sąrašu. Tokiu būdu know-how yra renkamas pildant dokumentų formas.
4. Ekraniniai priminimai (On-screen prompts) – suprantama, kaip atskirų žingsnių norint atlikti vienokį ar kitokį juridinį veiksmą instrukcijų visuma, kuri yra atliekama hiperteksto pagalba. Ekrane atsiranda eilė punktų ir ant bet kurio jų spustelėjus pele galima gauti informaciją, kuri sudaro tam tikrą sistemą kartu su kituose punktuose esančia informacija. Galima paminėti ir pažangesnes tokio pobūdžio sistemas, kuriose yra naudojamos ekspertinės sistemomis, t.y.pasitelkiamas ir dirbtinis intelektas. Siekiant geriau suprasti, kaip tai veikia praktiškai, pateikiamas tokios sistemos pavyzdys:

VATIA (Value Added Tax Intelligent Assistant)

Ji buvo sukurta tam, kad palengvintų tvarkymąsi su VAT (t.y. Value Added Tax – pridėtinės vertės mokesčio) sistema. VATIA palengvina vartotojams naudojimąsi VAT, klausimų “taip”, “ne”, “nežinau” bei papildomos informacijos įvedimo forma ir taip ši sistema

⁸ Susskind R. The future of law. Oxford: Oxford University Press, 1998. P.175.

⁹ Ten pat. P.175.

¹⁰Ten pat. P.177.

gauna duomenis iš vartotojo. Taip pat atsakinėdamas į klausimus, vartotojas gali naudotis ir įvairia pagalba, kurioje gali būti aiškinami terminai ar pateikiami sąvokų pavyzdžiai. Jam baigus, VATIA pateikia vartotojui santrauką tų duomenų, kuriuos jis pateikė sistemai, akcentuojant svarbiausią informaciją.

5. Know-who sistemos – ši sistema primena kontoros protų inventORIZACIJĄ: kas ką išmano, žino geriausiai, kas kokioje sferoje specializuojasi ir turint tokią informaciją, kiekvienas teisininkas yra suinteresuotas kurti savą sistemą greitą ir kokybišką atsakymų į savo srities užklausas.

1.2 ELEKTRONINIS NOTARAS

Iš esmės, elektroninis notariatas yra “identifikavimo ir autentifikavimo valdymas”¹¹, kuris kelia daug techninių, praktinių bei teisinių klausimų. Jungtinėse Amerikos Valstijose kuriamas notarų elektroninis parašas, kurį notaras naudotų patvirtindamas elektroninius dokumentus, kurie jau yra pasirašyti kitų asmenų elektroniniais parašais, tačiau ši iniciatyva taip pat susidūrė su daugeliu problemų, ir šiai dienai yra nustatytos tik bendrais bruožais veikiančios taisyklės, kurios nustato tvarką, kad notaras turi informuoti Valstybės Sekretorių, kad nori teikti ir elektroninio būdu teikiamas notarines paslaugas ir kokią technologiją nori naudoti tvirtindamas elektroninius dokumentus, tačiau jose nėra nustatyta elektroninio parašo patvirtinimo tvarka, todėl šios taisyklės kelia dar daugiau klausimų, nei teikia atsakymų.

Neatsižvelgiant į trukdžius, keletas apygardų Jungtinėse Amerikos Valstijose jau pabandė įdiegti nekilnojamojo turto elektroninio registravimo projektus. Projekto esmė: visi popieriniai dokumentai yra paverčiami į elektroninius, ir kompiuterių tinklais yra siunčiami į registrų instituciją registracijai. Šie dokumentai yra pasirašyti registruojančiojo nekilnojamojo turto asmens elektroniniu parašu ir elektroniniu būdu patvirtinti notaro, ir tik tada siunčiami registracijai. Be abejo, tiek registracijos institucija, tiek privatus asmuo, tiek notaras yra sudarę daugiašalę sutartį, kurioje aiškiai yra nustatyta atsakomybė, jei kiltų kokių nesklandumų. Tačiau vėl gi, viskas nėra taip paprasta. Jeigu pavyzdžiui, nekilnojamojo turto pardavimo metu sutartis yra patvirtinta elektroninio notaro, be jokios abejonės nekilnojamojo turto pardavėjui jis yra žinomas ir jo elektroninio parašo tikrumu jis neabejoja, tačiau tokių abejonių gali kilti trečiajam

---

¹¹ Notary Public Administration Section (NPA)// <http://www.nass.org/NPA/Maine2003/session.html>; prisijungimo laikas: 2004-10-16.

šaliai, kuriai nebus aišku, ar tikrai ši sutartis yra patvirtina to notaro. Šią problemą galėtų išspręsti viešojo rakto sistema (slaptą raktą turi tik skaitmeninio parašo turėtojas ir sertifikavimo centras, o viešą raktą gauna dokumento, kurį pasirašė skaitmeninio parašo turėtojas, gavėjas, kuris panaudoja viešą raktą dokumento dešifravimui). Tačiau vėlgi, viešojo rakto sistemos diegimas susiduria su keliomis problemomis:

- “sertifikavimo centro išduodamų raktų poros kaina;
- skaitmeniniu parašu patvirtinto dokumento šifravimo ir dešifravimo proceso sudėtingumas;
- skaitmeninio parašo turėtojui kylantys sunkumai naudoti šį parašą mobiliojoje aplinkoje;
- sunkumai, kylantys asmeniui, gavusiam skaitmeniniu parašu patvirtintą dokumentą, užtikrinti to skaitmeninio parašo autentiškumą”¹².

Taigi, kyla klausimas, koks turi būti elektroninis notaro parašas. Notaro skaitmeninis parašas turi būti toks, kuris:

- a) identifikuoja asmenį, kaip notarą;
- b) identifikuoja dokumentą, kuris yra pasirašytas notaro elektroniniu parašu;
- c) yra atskiras kiekvienam notarui;
- d) išduodamas valstybinės institucijos už prieinamą kainą.

Štai kaip siūloma spręsti elektroninio notaro parašo problemą Jungtinėse Amerikos Valstijose, diegiant naują viešojo rakto sistemos modelį “PKI (Public Key Infrastructure) Light”¹³, kurio esmė yra tame, kad šis modelis susideda iš dviejų raktų, kurių pirmasis yra viešas raktas, kuris identifikuoja notarą. Šis raktas yra vienuolikos skaitmenų numeris, kurį iš valstybinės institucijos gauna kiekvienas notaras. Suinteresuoti asmenys gali kreiptis į valstybinę instituciją ir gauti informaciją, ar toks numeris yra išduotas kokiam notarui, ir kokiam konkrečiai bei kada. Siekiama, kad tokios užklausos būtų atliekamos on-line režimu.

Kitas raktas yra slaptas raktas. Tai atsitiktinių skaičių seka, kurią parinktų valstybinės institucijos kompiuterinė sistema ir kuri būtų suteikta kiekvienam notarui, kuris nori teikti notarines paslaugas elektronine forma. Ši skaičių seka turėtų būti saugoma notaro taip pat, kaip jis saugo savo antspaudą, naudojamą popierinių dokumentų tvirtinimui. Šios skaičių sekos kopiją sau pasilieka ir ją išdavusi valstybės institucija.

Pagal šį modelį, notaro elektroninį parašą sudarytų vienuolikos skaitmenų identifikacinis numeris ir slaptas raktas (kurį sudarytų nuo septynių iki devynių skaitmenų). Elektronine forma

¹² Shea L.M., Timmons T. Electronic Notaries in Colorado//http://www.sos.state.co.us/pubs/advisory/e_article.pdf; prisijungimo laikas: 2004-10-16.

¹³ Ten pat; prisijungimo laikas:2004-10-16.

savo paslaugas teikiantis notaras turėtų daug tokių elektroninių parašų, nes kiekvienam dokumentui, kurį jis norėtų tvirtinti, jis gautų naują parašą.

Trečiosios šalies užklausa šiuos raktus išduodančiai valstybinei institucijai, gali būti nustatyta, kad elektroninis parašas yra notaro ir kad slapto rakto skaitmenys irgi yra išduoti tam notarui. Jei pats dokumentas kelia klausimų, valstybinė institucija gali peržiūrėti notaro elektroninį registrą ir nustatyti, kad jame minimas asmuo padėjo elektroninį parašą dokumente tą ir tą datą.

Jei jau buvo paliesta elektroninio notaro registro tema, ją galima plėtoti, kadangi su ja susiję nemažai diskutuotinų klausimų. Notaro registras yra “įrašų apie jo atliktus veiksmus atliekant savo notarines funkcijas, visuma”¹⁴. Elektroninis notaro registras turi atitikti tam tikrus saugumo reikalavimus, nes jei iš tokio registro duomenys gali lengvai būti pašalinti arba, atvirkščiai, į jį įvesti, tuomet registro neliečiamumas yra abejotinas, kaip ir tame registre esantys duomenys. Diegiant elektroninį notaro registrą, visų pirma reikia užtikrinti į jį įrašomų duomenų eiliškumą pagal datą ir kad nėra galimybės duomenis ištrinti arba įrašyti. Notaro įrašus elektroniniame registre lydintis parašas nustoja galios, jei pasirašyti duomenys pakinta. Taip pat reikia imtis priemonių, siekiant užtikrinti notaro elektroninio parašo saugumą.

Šiuolaikinėje notariato sistemoje, notarinių dokumentų rengimas reikalauja griežtos procedūrinės tvarkos siekiant užtikrinti ne tik “notarinių dokumentų turinio autentiškumą, bet ir susitarimo šalių tikrąjį apsisprendimą”¹⁵. Elektroninė notariato sistema ne visada gali garantuoti, kad atliekamuose notariniuose veiksmuose atspindima tikrasis šalių tikslas, kadangi šalys gali susisiekti su notaru kompiuteriniais tinklais, be to nėra visiškai aišku, ar tikrai yra realus elektroninių notarinių dokumentų rengimo poreikis. Į šiuos bei kitus niuansus turi būti atsižvelgta ir kuriant elektroninio notariato sistemą Lietuvoje.

Lietuva

Lietuvoje nėra notarų, teikiančių notarines paslaugas elektronine forma. Nors Lietuva buvo viena pirmųjų Europoje priėmusi Elektroninio parašo įstatymą, tačiau akivaizdu, kad norint, kad įstatymas tikrai būtų taikomas praktikoje, vien jo priimti neužtenka. Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo 8 str.teigia, kad “įstatymo reikalavimus atitinkantis elektroninis parašas elektroniniams duomenims, turi tokią pat teisinę galią kaip ir parašas rašytiniuose dokumentuose”¹⁶, taigi automatiškai tai turėtų sąlygoti tai, kad elektroninis parašas

¹⁴ A guide to the best and worst practices form electronic notary journals// <http://www.topazsystems.com/notarybp.pdf>; prisijungimo laikas: 2004-10-16.

¹⁵ A Position on Digital Signature Laws and Notarization// A position statement from the National Notary Association//<http://www.nationalnotary.org/userimages/digitalSignature.pdf>; prisijungimo laikas: 2004-10-16.

¹⁶ Lamanaukas T. Elektroniniai duomenys kaip įrodinėjimo priemonės civiliniame procese//Justitia. 2001, Nr.2, P. 54.

gali būti naudojamas ir notarinėje praktikoje, visai kaip ir paprastas parašas. Tačiau nors ir kaip elektroninis parašas bandomas prilyginti rašytiniui, jis dar negali pakeisti notaro patvirtinimo, nors Europos Socialinių ir Ekonominių reikalų komitetas yra linkęs lyginti sertifikavimo paslaugų tiekėją, kuris išduoda elektrinius parašus, prieš tai patikrinęs visus duomenis dėl būsimo elektroninio parašo turėtojo asmens identiškumo pateiktai informacijai, su notaru, tačiau tiek UNCITRAL, tiek Europos Parlamento ir Europos Komisijos informacinės visuomenės teikiamų viešųjų paslaugų direktyva aiškiai teigia, kad šie norminiai dokumentai gali būti “netaikomi toms sritims, kurioms reikia notarinio patvirtinimo”¹⁷.

2003-2004 m. vyko projektas “Nekilnojamojo turto informacinės paslaugos Lietuvoje”, prie kurio įgyvendinimo prisidėjo Olandijos kadastro ir valstybinių registrų agentūra KADASTER ir kompanija DHV CONSULTANTS. Šio projekto tikslas buvo pagerinti VĮ “Registų centro” ir notarų bendradarbiavimą bei supaprastinti nekilnojamojo turto perleidimo procedūras, taip pasitarnaujant ir registų klientams. Taigi, prisidėjus Teisingumo ministerijai, įgyvendintas notarų elektroninis identifikavimas ir tiesioginis abipusis interneto ryšys su Nekilnojamojo turto registro informacine sistema, taip siekiant notarų paversti tuo “vienu langeliu”, į kurį kreiptųsi asmuo ir gautų visas registro teikiamas paslaugas per jį. Notaras taip pat privalo pagal Nekilnojamojo turto registro įstatymą, kuriame yra nustatyta, kad “notaras, patvirtinęs nuosavybės teisės į nekilnojamąjį daiktą perleidimo sandorį, ne vėliau kaip per 24 valandas nuo sandorio patvirtinimo privalo perduoti Nekilnojamojo turto registro tvarkytojui šio sandorio pagrindinius duomenis”¹⁸, kurių perdavimo tvarką nustato centrinio registratoriaus ir notarų rūmų sudaryta sutartis. Kiekvienas notaras duomenis iš registų “centrinių duomenų bankų kompiuterių tinklais gauna pagal keitimosi duomenimis sutartis.”¹⁹ Taigi, pagal tokią sutartį, gaunamos iš registų paslaugos yra mokamos, tačiau įdomi padėtis yra su antstoliais, kurie remiasi Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo 22 str., kuriame teigiama, kad atlikdamas savo funkcijas, antstolis antstolis turi teisę neatlygintinai gauti iš kadastrų ir registų “reikalingus duomenis, nepaisant jų pateikimo formos ir būdo, dokumentų nuorašus, kompiuterinių laikmenų duomenis ar jų kopijas apie skolininko turta, lėšas, pajamas, išlaidas ir veiklą bei kitus duomenis, reikalingus antstolio funkcijoms atlikti.”²⁰ Tai yra pastebėjusi ir Europos Ekonominė Komisija, kuri teigia, kad “kai kurios valstybinės institucijos ir privačios kompanijos nėra linkusios mokėti už paslaugas ir nori gauti informaciją nemokamai. Tačiau

¹⁷ The Regulatory Framework on E-Commerce – International Legislative Practice//[http://www.internetpolicy.net/principles / framework .pdf](http://www.internetpolicy.net/principles/framework.pdf); prisijungimo laikas: 2004-10-16
bei

Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (Directive on electronic commerce)//
<http://www.spamlaws.com/docs/2000-31-ec.pdf>; prisijungimo laikas: 2004-10-16.

¹⁸ Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr.55-1948.

¹⁹ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas//Valstybės žinios. 2003, Nr.38-1703.

²⁰ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas//Valstybės žinios. 2002, Nr.53-2042

informacija turi savo kainą, todėl visi klientai turi už ją mokėti, kad būtų užtikrintas efektyvus informacijos valdymas.”²¹

Nuo 2004 m. liepos 1 d. buvo įgyvendintas eksperimentinis projektas, kurio metu pora Vilniaus notarų biurų padėjo žmonėms, sudarantiems įvairius nekilnojamojo turto sandorius, įregistruoti tą turtą Nekilnojamojo turto registre, t.y. klientas užuot pats kreipėsis į VĮ “Registru centras” dėl atitinkamos pažymos gavimo, perleidžia šią funkciją notarui, kuris patikrinęs VĮ “Registro centro” duomenų bazę ir atitinkamai informuos VĮ “Registru centras” po nekilnojamojo turto sandorio sudarymo. Taip pat siekiama, kad notaras galėtų kreiptis elektroniniu būdu į hipotekos registrą ir gauti informaciją ar įkeičiamo turto savininkas gali įkeisti turtą. Nuo 2005 m. siekiama įdiegti tokią paslaugą visos Lietuvos notarų biuruose.

1.3 KOMANDINIS TEISINIS DARBAS

Praktiniame teisininko darbe neretai tenka dirbti keliose, kartu su kitais kolegomis, kurie nebūtinai yra tame pačiame kabinete, ar tame pačiame mieste, o gal net ir valstybėje. Be jokios abejonės, tarptautinis pobūdis daugiau būdingas didelėms teisinėms kontoroms, pvz., Jungtinėse Amerikos Valstijose, nei Lietuvai, tačiau net ir Lietuvoje daugelį toliau darbe minimų informacinių technologijų galima būtų pritaikyti teisininko kasdinių darbinių funkcijų palengvinimui.

Grupinio darbo įranga (Groupware)

Kas yra grupinio darbo įranga? Tai daugiau nei prieš dvidešimt metų sukurta programinės įrangos rūšis, kurios paskirtis yra palengvinti informacijos sklaidą tarp grupėje dirbančių asmenų bei apskritai koordinuoja visą grupės veiklą. Tokias funkcijas atlieka grupinio darbo įranga (toliau – GDI), anot J.R.Gordon ir S.R.Gordon:

- “ 1. elektroninio pašto ir pranešimų;
2. grupės darbo kalendoriaus ir tvarkaraščio;
3. elektroninių susitikimų sistemos;
4. darbalaukio video ir realaus laiko duomenų konferencijų;
5. darbo srautų valdymo;
6. grupės dokumentų valdymo;
7. grupės naudingumo ir vystymosi įrankio;

---

²¹ Europos Ekonominė Komisija Nekilnojamojo turto administravimo sistemos apžvalga. –2004, P.6.

8. GDĮ paslaugos;
9. GDĮ taikymo;
10. Internetu paremto taikymo ir produktų;
11. ir kt.”²²

Tačiau rinkoje dar nepasirodė tokia programinė įranga, kuri atliktų visas šias funkcijas, kurių yra ir daugiau. Tačiau J.R.Gordon ir S.R.Gordon siūlo šias GDĮ rūšis, kurias organizacijos, įmonės ar įstaigos įdiegia į savo Intraneto sistemas:

- “ pranešimų sistemos (message systems)
- sprendimų priėmimo sistemos (decision support systems);
- kompiuterinės konferencijos (computer conferencing);
- koordinacinės sistemos (coordination systems);
- didelio vartotojų skaičiaus redaktorius (multiuser editors);
- protingieji tarpininkai (intelligent agents).”²³

Manau, kad būtų tikslinga aptarti kai kurias iš šių sistemų atskirai, pritaikant jas teisinio darbo modeliui. Pavyzdžiui, naudojant didelio vartotojų skaičiaus redaktorių, kiekvienas grupės narys, prisijungęs prie šios sistemos, gauna prieigą ir gali modifikuoti konkretų dokumentą. Tarkim, tai gali būti kažkokia sutarties forma, pavyzdžiui, sutartis dėl kūrinio, sukurto darbo metu, turtinių teisių perėjimo darbdaviui termino pratęsimo. Tokią sutartį kiekvienas teisininkas, kuris priklauso grupei prie jos dirbančių asmenų, gali taisyti, įnešti savo papildymus ar pasiūlymus, išsaugodamas juos, todėl kiekvienas kitas grupės narys matys jo pasiūlymus ir galės atitinkamai arba jiems pritarti, arba ne, bet kokiu atveju žinodamas kito grupės nario nuomonę.

Arba, pavyzdžiui, koordinacinės sistemos sudaro užduočių planą, atsižvelgdamos į užduočių įvykdymo svarbą bei laiką, kurio reikia toms užduotims realizuoti, jų vertę laiko ir darbo sąnaudų atžvilgiu. Tokia sistema teisinėje praktikoje gali būti panaudota grupei teisininkų gavus didelės apimties bylą, kurioje kiekvienas teisininkas gauna savo užduočių dalį ir sistemos pagalba jau turi suklasifikuotą pagal svarbą veiksmų sąrašą.

Kur yra GDĮ silpnoji vieta? Kaip ir visada, kompiuterinių sistemų silpnoji grandis yra žmogus arba vadinamasis žmogiškasis faktorius. GDĮ tikrai skatina dalijimąsi informacija, tačiau kokia informacija dalintis, vis tiek apsprendžia žmonės, o jie ne visada linkę ne tik dalintis reikiama informacija, tačiau ir turi polinkį siuntinėti šalutinę informaciją, kuri neturi nieko bendra su darbo objektu, todėl atitinkamai trukdo darbo kokybei. Taip pat, vykstant tokios apimties informacijos srautams, labai sunku tampa atsirinkti reikiamus duomenis nuo šalutinių, tačiau šiai problemai egzistuoja sprendimas: informacijos atranką pagal svarbą ir apskritai ateinančios informacijos kokybės kontrolę vykdo darbo grupės redaktorius.

²² Gordon J.R., Gordon S.R. Information systems. – London: Harcourt Brace College Publishers, 1999. P. 59.

²³Ten pat, P. 422.

GDĮ produktai gali veikti tiek “vidinio tinklo aplinkoje, tiek ir interneto pagrindu (pvz., RoundTable (ForeFront Group) bei WebBoard (O'Really&Associates)”²⁴. Taip pat GDĮ produktus galima kategorizuoti remiantis jų paskirtimi:

- a) Žinių sklaida:
  - Lotus Notes;
  - Microsoft Exchange Server;

- b) Grupės tvarkaraštis ir kalendaris:
  - CaLANdar;
  - On Time Enterprise;
  - On Time for Networks;

- c) Susitikimai realaus laiko režimu:
  - Enhanced CU-SeeMe;
  - GroupSystems;
  - RoundTable;

- d) Elektroninės skelbimų lentos:
  - FirstClass ;
  - TeamTalk;
  - WebBoard;

- e) Darbo srautai:
  - FormFlow;
  - JetForm Filler Pro.

Aišku, yra ir kitų GDĮ klasifikavimo kriterijų. Galima būtų aptarti konkrečius GDĮ produktus, kurie veikia dabartinėje grupinio darbo įrangos sistemų rinkoje:

Lotus Notes (IBM)

---

²⁴ Field A. Group Think// <http://www.inc.com/magazine/19960915/1995.html>; prisijungimo laikas: 2004-10-19.

Kaip jau buvo minėta, tai yra GDĮ pirmasis produktas (be abejo, kasmet išleidžiamos naujausios patobulintos versijos), kuris skatina bendradarbiavimą organizacijoje, kurią taip pat galima taikyti pertvarkant organizaciją ar instituciją iš “biurokratinės į mažesnės centralizacinės kontrolės”.²⁵ Lotus Notes yra pirmoji programinė įranga sukurta grupėms. Taip, kaip kompiuteriniai tinklai susieja atskirus personalinius kompiuterius, taip Lotus Notes susieja darbinės grupės, todėl žmonės gali dirbti grupėmis, nesvarbu kur būtų: vienoje patalpoje ar skirtinguose kontinentuose.

Lotus Notes taip pat yra sukurtas taip, kad gali išsaugoti ir valdyti didžiules informacijos apimtis, tiek tekstiniu, tiek ir grafiniu, vaizdiniu ar koku kitoku pavidalu. Dokumentai yra kategorizuojami pačiais įvairiausiai pagrindais, todėl jų paieška, įdiegus šią sistemą, supaprastėja iki minimumo.

Žinių valdymo prasme, Lotus Notes gali veikti kaip klausimų/atsakymų sistema, kurioje suinteresuotas vartotojas palieka savo klausimą, o atsakymą į jį žinantis tos pačios organizacijos narys, pateikia atsakymą, kuris automatiškai prisegamas prie klausimo.

Lotus Notes teikia galimybę susisiekti su grupės nariais visomis įmanomomis bendravimo konfigūracijomis, kaip pateikiama D.A.Wilson:

“vienas su vienu: elektroniniu paštu; vienas su daugeliu: naujienų laiškais (naujienų grupėse), naujienų tinklais, elektroninio laiško gavėjų adresais, nuorodų biblioteka; daugelis su vienu: vykdomosiomis informacinėmis sistemomis, pataisų sistemomis; daugelis su daugeliu: diskusijomis bei grupinėmis konferencijomis.”²⁶

Teamtalk

Ši sistema sukurta grupinio darbo kokybės gerinimui, dalijantis dokumentais bei informacija. Šios sistemos pagalba palengvinamas grupės narių bendravimas su grupe nepriklausančiaisiais elektroninio pašto, telefono arba fakso priemonėmis. Tai vyksta taip: tarkim, teisininkų kontora turi savo internetinę svetainę, kurioje yra nuoroda “kreipkitės į mus” (atitinkmuo angl.k.”contact us”), tada asmuo, kuris norėtų išsiaiškinti kažkokį klausimą, pasinaudoja šia nuoroda, kuri pasireiškia, tarkim, elektroninio pašto žinutės forma ir kuri iš karto prijungiama prie TeamTalk ir visi grupės nariai ją gali matyti, aptarti ir atsakyti iš TeamTalk.

TeamTalk besinaudojanti grupė bendrauja pokalbiais, kurie šioje sistemoje vadinami “Topics”, kurių kiekvienas yra organizuojamas kaip ištinis dokumentas, o ne žinučių eilė. Komentarai gali būti įterpiami tiesiai į dokumentą.

---

²⁵ Wilson D.A. Managing Information. – Devon: Butterworth/Heinemann, 1997. P. 28.

²⁶Ten pat, P. 28.

Bet kuris TeamTalk narys gali bet kada sukurti viešą arba tik TeamTalk nariams skirtą temą, bei sukurti narių sąrašą. Informacija yra organizuojama pagal temą hierarchine struktūra. Į TeamTalk gali sudėti “ne tik įvairiausia dokumentaciją, bet ir atskirus Interneto puslapius, ar net Power Point prezentacijas”²⁷. Ši sistema taip pat gali atitinkamai pagal adresatą ar remiantis kitais kriterijais rūšiuoti elektroninį paštą.

2. INFORMACINĖS TECHNOLOGIJOS TEISINEI SISTEMAI

---

²⁷ Team Talk//<http://www.webcom.com/traxsoft/teamtalk.html>; prisijungimo laikas: 2004-10-19.

Informacinių technologijų taikymas teisinėje sistemoje nagrinėjamas dviem kryptim: informacinės technologijos teismų sistemoje, kuri yra vadinama “konservatyviausia valdžios šaka”²⁸ bei informacinės technologijos valstybės registrų sferoje. Lietuvos patirtis šioje srityje yra nauja ir įdomi, todėl jai skiriama nemaža dėmesio. Be abejo, tai toli gražu nėra visos teisinės sistemos sritys, kuriose vienaip ar kitaip yra taikomos informacinės technologijos. Jų yra daug daugiau ir šiuolaikinės technologijos jose yra pritaikytos pačia įvairiausia apimtimi, tačiau dėl darbo apimtys apribojimų jos toliau aptariamoms nebus.

Tačiau prieš pradėdant analizuoti Lietuvos teismų kompiuterizavimo eigą, būtų tikslinga pažvelgti į Europos Sąjungos vykdomas iniciatyvas elektroninio teisingumo sistemos plotmėje.

2.1 ELEKTRONINIO TEISINGUMO SISTEMOS KŪRIMO INICIATYVOS EUROPOS SAJUNGOJE

2001 m. Europos Komisija sankcionavo beveik trijų metų trukmės elektroninio teismo kūrimo tyrimą (projektas vadinasi “e-court” – elektroninis teismas, tačiau mano nuomone, čia tikslesnis terminas būtų elektroninis teisingumas, nes pirmiau minėta sąvoka pernelyg siaurina projekto apimtį), kuriuo siekiama šių tikslų:

- “ teisingumo valdymo transnacionalinės harmonizacijos tarp valstybių narių;
- globalaus vieningumo, standartizacijos bei bendradarbiavimo tarp viešojo administravimo subjektų, sukuriant vieningą apsikeitimo informacija ir jos saugojimo struktūrą bei vieningą prieigą prie teisminių šaltinių;
- skirtingų valstybių narių teisingumo institucijų apsikeitimo informacija ir bendradarbiavimo įgyvendinimo;
- piliečių teisių gauti viešąją teisminę informaciją per internetinius portalus užtikrinimo bei ribotos prieigos teisminės informacijos (turima omenyje pvz., liudytojų identifikacija) saugumo garantavimo;
- pridėtinės vertės (added-value) informacijos (multimedija bei daugiakalbio teismo dokumentai) valstybių narių institucijoms bei ekspertams (prokurorams, teisėjams bei teisininkams) teikimo;
- visos teisingumo bendruomenės informacijos apie viešuosius teismo posėdžius, nuosprendžius bei kitokią viešai prieinamą informaciją apie teismų veiklą, duomenų gavimo.”²⁹

---

²⁸ Micheletti M. E-filing: the battle for the court//http://www.lawofficecomputing.com/issues/am99/AM_TOC.htm; prisijungimo laikas: 2004-10-22.

Atskirai Europos Komisijos Baltojoje Knygoje “E-Court: Electronic Court: Judicial IT-based Management” yra išskiriami ir techniniai tikslai, kurių siekiama šiomis iniciatyvomis, tarp kurių išskirtini “pagrindų sinchroniniams multimedijos technologija paremtų dokumentų (synchronized multimedia documents - SMD) kūrimas, standartinio formato duomenų apskaitimo programų vystymas, audio/video/tekstinės konsultacijos internetinių portalų vystymas.”³⁰ Be jokios abejonės, pagrindinis Europos Sąjungos iniciatyvų diegiant informacines technologijas į valstybių narių teisingumo sferą tikslas yra vieningos teisingumo erdvės kūrimas Bendrijos mastu.

Šių tikslų pasiekimas atneštų daug naudos visai Europos bendrijai, tačiau visų pirma, norint įdiegti elektroninį teismą bet kurioje valstybėje narėje, reikia pašalinti įvairias kliūtis, kurios gali apsunkinti šio projekto diegimą. Tarp tokių kliūčių yra elektroninių duomenų kaip įrodinėjimo priemonės civiliniame procese problema, kuri yra analizuojama ir Lietuvoje, kadangi “itin svarbu paraleliai skatinti patikimų elektroninių įrodymų (elektroninių parašų) naudojimą, tuo labiau, kad įstatymą jau turime, tačiau deklaratyvių teisės normų priėmimo neužtenka.”³¹ Taigi, teoriškai Europos Sąjungos erdvėje daugiau ar mažiau yra įdiegta teisinė bazė, kuri iš esmės leidžia diegti technologijas teisminėse institucijose ir jas naudoti tiek iki teisminėje stadijoje, tiek ir teismo proceso metu, tačiau praktiškai tai nėra taip paprasta. Apskritai, kiekviena valstybė narė Europos Sąjungoje pakankamai skirtingai diegia technologijas (tai yra nulemta įvairiausių veiksnių) savo teisingumo įgyvendinime, todėl šie skirtumai irgi apsunkina vieningos teisminės erdvės kūrimą Bendrijoje.

Be abejonės, nereikia pamiršti ir visos techninės infrastruktūros, kurios buvimas yra tiesiogiai susietas su elektroninio teismo technologijų diegimu ir kurios turėjimu ar atitinkamų lėšų jai įsigyti buvimu gali pasigirti net ne kiekviena senbuvė valstybė narė, ką jau kalbėti apie naujas, nes bet kokia techninė evoliucija teismuose yra sąlygota programinės įrangos poreikio. Tipiška tokių projektų įgyvendinimo problema yra susijusi su atitinkamu technologijų išmanymu, kurio neretai stokoja su technologijomis turintys dirbti teisininkai (teisėjai bei kiti teismo darbuotojai) ir todėl automatiškai kyla atitinkamų mokymų organizavimo ir finansavimo problema, kuriai sprendimą bandoma rasti kad ir skatinant valstybinių institucijų darbuotojus gauti Europos kompiuterių vartotojo pažymėjimus (European Computer Driving Licence).

Aptarus kliūtis, kurias reikia įveikti norint įdiegti elektroninį teisingumo erdvę valstybėje, reikia aptarti ir tuos privalumus, kuriuos teikia technologijų atėjimas į teisingumo sistemą, kuri yra ypatingai svarbi sfera kiekvienos valstybės viduje, kadangi šalies teisingumo įgyvendinimas

²⁹ Electronic Court: Judicial IT-based Management//<http://laplace.intrasoft-intl.com/e-court/scr/objectives.htm>; prisijungimo laikas: 2004-10-22.

³⁰ E-Court:Electronic Court: Judicial IT-based Management, White Book//<http://www.intrasoft-intl.com/e-court/downloads/e-Court%20D7.1.pdf>; prisijungimo laikas: 2004-10-22.

³¹ Lamanauskas T. Elektroniniai duomenys kaip įrodinėjimo priemonė civiliniame procese/Justitia. 2001, Nr.2. P.58

yra vienas iš svarbiausių demokratinių parametru, kuriais remiantis galima spręsti apie teisinės valstybės egzistavimo lygmenį. Kiekviena šalis nori tobulinti savo teisingumo sistemos įgyvendinimą, padaryti jį skaidrų, efektyvų ir greitą. To ir siekiama diegiant į jį informacines technologijas.

Svarbu išsiaiškinti ir kokias konkrečias technologijas Europos Sąjunga siūlo diegti teismuose. O šios technologijos yra:

1. multimedijos technologija pagrįstas bylos proceso įrašinėjimas (Multimedia Trial Recording);
2. pažangi informacijos paieškos sistema (Advanced Information Retrieval System);
3. darbo srautų valdymas (Workflow Management);
4. pažangi daugiakalbė parama (Advanced Multilingual Support);
5. pažangi apsaugos sistema (Advanced Security System).

Multimedijos technologija grįstas bylos proceso įrašinėjimas (Multimedia Trial Recording)

Audio/video įrašinėjimo sistemų tikslas yra sukurti laikmenas, kuriose galėtų būti saugomi audio/video formatu įrašyti liudijimai teismo proceso metu. Europos Sąjungos iniciatyva šioje sferoje apima “informacinių komunikacinių technologijų (ICT) infrastruktūros, galinčios įrašinėti audio/video bei tekstinę medžiagą skaitmeniniu formatu, diegimą.”³² Tai įvykdyti siekiama kiekvieną sakinį atitinkamai susiejant su video medžiagos minute ir taip gaunant vadinamuosius sinchroninius įvairialypės terpės dokumentus (synchronized multimedia documents – SMD). Taip pat ruošiamasi tirti duomenų kodavimą pasitelkiant į pagalbą XML technologiją.

Pažangi informacijos paieškos sistema (Advanced Information Retrieval System)

Ši sistema turėtų būti lanksti ir prisitaikanti prie daugiakalbės užklauskos informacijos paieškos sistemoje, taip pat kuo paprastesnių veikimo principų. Kitas svarbus šios sistemos aspektas yra joje atliekama indeksavimo procedūra, kuri nuo anksčiau taikytų indeksavimo procedūrų skirsis tuo, kad leidžia siaurinti paiešką pagal individualius poreikius.

³² E-Court: Electronic Court: Judicial IT-based Management, White Book//<http://www.intrasoft-intl.com/e-court/downloads/e-Court%20D7.1.pdf>; prisijungimo laikas: 2004-10-23.

Darbo srautų valdymas (Workflow Management)

“Darbo srautų” terminas populiariesnis kalbant apie verslo aplinkos valdymą. Darbo srautų valdymą galima apibūdinti kaip “darbo srautų automatizavimą diegiant kompiuterinę jų kontrolę ir koordinuojant įvairiausių organizacijos veiklą, taip siekiant labiau patenkinti klientų poreikius, padėti atlikti kasdieninius darbus ir padidinti produktyvumą.”³³ Tačiau šį terminą galima pritaikyti ir teisinei aplinkai. Ši sistema paprastai grafiškai rodo visos organizacijos veiklą, jos funkcinį pasidalijimą, užduočių atlikimo terminus bei kaštus. Tokia sistema ypač reikalinga teisingumo administracijai, kuriai yra ypač svarbu, kad darbo srautų valdymo technologija veiktų suderintai su dokumentų valdymo sistema. Teisme tokia sistema labai palengvintų darbą.

Pažangi daugiakalbė parama (Advanced Multilingual Support)

Europos Sąjungos valstybės narės savo teismuose kalba savo valstybine kalba, dokumentai taip pat pildomi bei rašomi ne viena unifikuota kalba, o kiekvienoje valstybėje vis kitaip. Tad jeigu pvz., kyla noras atlikti paiešką per kitų valstybių narių teisinius tinklalapius, tai įmanoma atlikti tik mokant tos valstybės kalbą, kurios teisiniai terminai gali sudaryti daug problemų ir tą kalbą gerai mokančiam žmogui. Vertimo problema yra labai opi teisiniuose klausimuose. Europos Sąjunga siūlo CLEF (Cross-Language Evaluation Forum – Kryžminis kalbos vertinimo forumas), kurio esmė yra tame, kad pirminę užklausą atlikus viena kalba, paieška bus automatiškai įgyvendinta ir ne užklausoje pavartota kalba ir kaip paieškos rezultatas, bus pateikti ir kita kalba esantys dokumentai, kurie atitinka užklauso žodį/-džius. Tai tampa įmanoma naudojant elektroninius dviejų kalbų žodynus, kurie yra įdiegti į tokio pobūdžio programas. Taip pat šiam tikslui kuriami raktinių terminų žodynai iš karto keliomis kalbomis, taip dar labiau palengvinant konkrečiai teisminei sistemoje atliekamą paiešką. Būtent dėl problematiškos terminijos siekiama diegti tokį mechanizmą, kuris pašalintų dviprasmybes bei nesusipratimus, kurie gali kilti verčiant iš vienos kalbos į kitą ir gaunant nelogišką vertimą. Be jokios abejonės, optimaliausias variantas būtų tokia programa, kuri leistų, pvz., atliekant paiešką Graikijos Teisingumo Ministerijos tinklalapyje, gauti informaciją, kuri būtų automatiškai išversta į paieškos atlikimo kalbą – lietuvių, bet, bent jau iki dabar, tokios programos sukurti dar nepavyko. Todėl iš esmės šis klausimas ir toliau lieka pakankamai opus, turint omeny, kad tokių

---

³³ Gordon J.R., Gordon S.R. Information Systems. – London:Harcourt Brace College Publishers, 1999.P. 324.

programų kūrimas reikalauja didelių sąnaudų, nuolatinės terminijos kontrolės bei atitinkamų profesionalių vertėjų, turinčių teisinę nuovoką.

Pažangi apsaugos sistema (Advanced Security System)

Saugumas yra vienas svarbiausių dalykų taikant informacines technologijas tokioje sferoje kaip teisminė valdžia. Taip teigia ir patys šio projekto organizatoriai: “labai svarbu, kad prieigos teisės būtų suteiktos pakankamai lanksčiai ir kad informacija būtų kriptografiškai saugi, priklausomai nuo jos konfidencialumo bei svarbos.”³⁴ Lankstumo terminas čia vartojamas netinkamai, tačiau, mano nuomone, juo siekiama įtvirtinti visų asmenų vienodas galimybes gauti prieigą prie teisminės informacijos, apribojant ją tik dėl pačios informacijos specifikos. Taigi, šiame projekte siekiama “kartu su identifikacijos sertifikatu (nustatantį, kas gali kažką daryti) suteikti ir papildomą sertifikatą (nustatantį, ką galima daryti ir ko ne).”³⁵ Tačiau kyla klausimas, ar reikalingas sertifikatas, nurodantis galimus ir negalimus veiksmus, jei ir taip tai tampa akivaizdu, kai prieiga prie tam tikros informacijos yra nepasiekiamą.

Taip pat vis dar tiriamos galimybės sujungti autentifikavimą ir autorizavimą vieningu interneto protokolu LDAP (Lightweight Directory Access Protocol). Šį protokolą naudoja pvz., elektroninio pašto programos ieškodamos kontaktinės informacijos serveryje. “LDAP interneto protokolo kūrimą palaikė daugelis pasaulio informacinių technologijų “galingųjų”, tame tarpe Microsoft, IBM ir Netscape”³⁶. Šio protokolo administratorius nėra sankcionavęs visiškai laisvos prieigos prie duomenų bazės ir, aišku, tam tikra informacija niekada nebus prieinama viešai ir bent jau autentifikavimo funkciją šis protokolas atlieka jau seniai. Iš esmės, šis internetinis protokolas buvo sukurtas siekiant pritaikyti internetui kompleksinę įmonės katalogo sistemą, kuri vadinasi X.500 ir kuri taip pat dalyvauja apjungiant autentifikavimą ir autorizavimą į vieną visumą. LDAP serveriai egzistuoja trimis lygmenimis, kuriuos yra minčių sujungti į vieną:

- dideli viešieji serveriai (pvz., Infospace);
- korporacijų ar universitetų serveriai;
- darbo grupių maži serveriai.

Bet kokių atveju, informacijos apsaugos sistema yra pakankamai komplikuoja iniciatyva, ypač tol, kol visose valstybėse narėse skirtingai reguliuojamos prieigos teisės. Pateikiama situacija pamąstymui iš tiesų yra įdomi: tarkim, subjektas iš A valstybės, gauna iš valstybės B prieigos prie tam tikros informacijos teises. A ir B valstybės skirtingai reguliuoja šias teises ir kyla klausimas, kaip subjektui priėti prie informacijos (t.y. realizuoti savo teises) ir tuo pat metu

³⁴ E-Court: Electronic Court: Judicial IT-based Management, White Book//<http://www.intrasoft-intl.com/e-court/downloads/e-Court%20D7.1.pdf>; prisijungimo laikas: 2004-10-23.

³⁵ Ten pat, prisijungimo laikas: 2004-10-23.

³⁶ What is LDAP?//<http://www.gracion.com/server/whatldap.html>; prisijungimo laikas: 2004-10-23.

nepažeisti nei vienos iš valstybių nustatytų prieigos prie tos informacijos taisyklių. Vienas iš galimų sprendimo būdų gali būti į pačią informacinę sistemą įdiegtas apsaugos mechanizmas, kuris išpėtų apie skirtingos tarpvalstybinės reguliacijos niuansus, taip pat neblogas pasiūlymas yra kiekvienai valstybei kiek liberaliau pažvelgti į prieigos suteikimo teisę ir su tuo susijusius klausimus, kuo daugiau jų stengiantis suderinti dvišaliais ar daugiašaliais susitarimais.

Toliau būtų tikslinga aptarti informacinės komunikacijos technologijų (toliau: IKT-informacion communication technology – ICT) taikymą teisminės valdžios sferoje, kuri susijusi su konkrečia teismo veiklos dalimi: dokumentacija, o tiksliau jos valdymu. Taigi, kaip IKT veikia teisminius procesus? Visų pirma, ši technologija padeda teismams “supažindinti ir padaryti prieinamesnes savo teikiamas paslaugas piliečiams, garantuoja didesnę savo veiklos skaidrumą bei atvirumą visuomenei, didinti naudojimąsi viešai prieinama informacija ir tobulinti bendravimo su piliečiais būdus.”³⁷ Baltoji knyga linkusi siaurinti IKT teikiamus teisminei sistemai privalumus ir konkretizuoti plusus, teigdama, kad IKT dėka sutaupomas teisės profesionalų darbas, darbas su dokumentais yra spartesnis ir efektyvesnis, galų gale teismo darbo sparta yra visai kitokia, remiantis šia technologija, pakeičiant popierinius įrašus elektroniniais jų atitikmenimis bei leidžiant teismo darbuotojams naudojantis programomis optimizuoti žmogiškųjų išteklių panaudojimą.

Tikslinga būtų plačiau pakalbėti apie teismo dokumentų pildymo procedūros supaprastinimą, kadangi apie šią iniciatyvą yra kalba ir Lietuvos autoriai: “naudojantis technologijomis taip pat galima priartinti teisminę valdžią prie visuomenės (...)supaprastinant teismo dokumentų pildymo procedūrą (...) ir padidinant teismo sprendimų suprantamumą.”³⁸

Kadangi mano nuomone, turima omenyje elektroninis dokumentų pildymas, kuris turėtų būti suprantamas kaip “bet koks dokumentų pildymas perduotas elektroninėmis priemonėmis”³⁹ Reikia paminėti, kad elektroninis dokumentų pildymas yra sukėlęs nemažai diskusijų Jungtinėse Amerikos Valstijose, kur buvo labai kvestionuojama šios paslaugos teikimo komercinė sėkmė, kadangi tai yra palyginus brangi paslauga, o visa teisinė informacinė sistema yra grindžiama palyginus žemomis kainomis, todėl šios paslaugos teikėjai kovoja su teismų noru padaryti šią paslaugą kuo pigesne. Teismai gali norėti daug ko, tačiau tokie informacinių technologijų kūrimo gigantai kaip Microsoft (siedama šią paslaugą su Microsoft BackOffice platforma, ši kompanija siekia kad teismai norėdami diegti šią paslaugą pirktų šias platformas ir taip padarytų didesnę apyvartą), Lexis-Nexis (ši įmonė buvo pirmoji pasiūliusi komercinę elektroninio dokumentų pildymo paslaugą 1991 m., kuri vadinosi CLAD (Complex Litigation Automated Docketing) ir

³⁷ Petrauskas R., Kiskis M. ICT Adoption in the Judiciary: Classifying of Judicial Information // International Review of Law Computers & Technology. 2004, Vol. 18, Nr. 1. P. 38.

³⁸ Ten pat, P. 38.

³⁹ Micheletti M. E-filing: the battle for the courts // http://www.lawofficecomputing.com/issues/am99/AM_TOC.htm; prisijungimo laikas: 2004-10-24.

West Group (ši įmonė teikia paslaugą WestFile, kurioje ypač akcentuojamas paslaugos pigumas) bei daugelis kitų tokio pobūdžio įmonių tikisi gauti didelį pelną. Bendra tendencija yra siekti, kad elektroninis dokumentų pildymas būtų nebrangesnis už fizinį šio proceso atlikimą.

Tačiau, kad ir kokie būtų akivaizdūs elektroninio dokumentų pildymo pranašumai, šios inovacijos diegimas susiduria su dviem kliūtimis:

- a) reikia pripažinti, kad teisininkai nėra ta visuomenės dalis, kuri būtų labai atvira technologinėms naujienoms. Greičiau galima būtų teigti, kad jie vengia naudoti technologijas tol, kol jos nebūna visuotinai paplitusios ir pripažintos kaip pateisinusios įdėtas lėšas. Todėl elektroninis dokumentų pildymas vis dar traktuojamas su tam tikro nepasitikėjimo doze;
- b) technologijų vystosi labai greitai ir jų diegimas bet kurioje srityje, ir teismų taip pat, reikalauja didžiulių finansinių išteklių. Nesvarstant biudžeto skylės problemos, net ir turint tam pakankamai lėšų, programų diegimo iniciatyva turi praeiti per biudžeto skirstytojų gretas, o tai paprastai užima pakankamai daug laiko. Todėl net jos diegimą ir patvirtinus, neretai pastebima, kad technologijos diegimas praranda tikslingumą, kadangi ta technologija jau būna pasenusi.

Galima būtų apžvelgti kai kurių šalių teismų patirtį diegiant savo veikloje informacines technologijas, kadangi kiekviena šalis tai daro skirtingai: pvz., visai neseniai Lenkija įdiegė savo teismuose “kompiuterinę teismo proceso įrašymo technologiją, kuri apima ne tik skaitmeninį teismo proceso įrašymą, bet ir kompiuterinę kalbos atpažinimo technologiją panaudojant teismo darbuotojus, kurie kartoja teismo procesinius veiksmus į specialias kaukes, kurios yra pajungtos į kompiuterį, kuris paverčia teismo darbuotojo kalbą tekstu.”⁴⁰ Tačiau galbūt būtų tikslingiau nesižvalgyti po atskirų valstybių įdiegtas naujoves, o smulkiau patyrinėti konkrečios valstybės informacinių technologijų naudojimo teismuose pirmuosius žingsnius ir tolesnius veiksmus.

Ispanija

Informacinių technologijų integravimas į teisminę valdžią šioje valstybėje prasidėjo apie 1980 m., kuomet įsteigtas projektas INFORIUS (kompiuterių instaliavimas kiekviename teisme), kuri vėliau pakeitė projektas LIBRA (teismų sujungimas į vieningą tinklą). Tačiau šie projektai nepateisino dedamų į juos lūkesčių ir buvo sukurtas naujas planas MINERVA (dabar šis planas yra “Technologinės modernizacijos strateginio plano” (“Plan Estrategico de Modernizacion

---

⁴⁰ Jaroszek A., Cisek R. Use of Means of Electronic Communication in the Administration of Justice//The Journal of Information, Law and Technology. –2003//http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/law/elj/jilt/2004_1/jaroszek/; prisijungimo laikas: 2004-10-24.

Tecnologica”), kurio kūrimas buvo numatytas dar “Valstybės Teisingumo Reformos pakte” (Pacto de Estado para la Reforma de la Justicia⁴¹) ir kuriame yra numatyta dokumentų valdymo, saugojimo, perdavimo organizavimas, dalis), kuris veikė tiek Unix, tiek Windows NT tinkluose bei kuriame galima rasti visas pagrindines duomenų bazines (pvz., valstybės registrus). Šis planas ypatingas dar ir tuo, kad jo kūrime dalyvavo išimtinai daug teisės specialistų, kurie stengėsi sukurti tokį planą, kuris patenkintų teisininkų praktikų pagrindinius poreikius siekiant užtikrinti teisingumą. Taip pat buvo įdiegtos ir video konferencijų sistemos bei Lexnet tinklas (plano MINERVA dalis), kurio pagrindinė paskirtis buvo užtikrinti saugų bendravimą tarp teisinės sistemos subjektų (pvz., notarų) bei subjektų, kurie nepriklauso šiai kategorijai ir teisingumo administracijos. Šis tinklas grindžiamas viešojo rakto infrastruktūra, kurios paslaugas teikia nacionalinė monetų ir vertybinių popierių agentūra. Sertifikavimo paslaugas taip pat teikia ir socialinės apsaugos organai bei mokesčių agentūra, todėl kyla poreikis naudoti tokias sertifikavimo sistemas, kurios, nors ir būtų išduotos skirtingų sertifikavimo centrų, būtų suderintos tarpusavyje, nors visgi reikia pripažinti, kad pagrindiniu organu šioje srityje yra nacionalinė monetų ir vertybinių popierių agentūra, kuris tiekia visą viešojo rakto infrastruktūrą, kuri yra reikalinga elektroninio parašo naudojimui. Tikimasi, kad šios infrastruktūros pagalba bus galima užtikrinti komunikacijų konfidencialumą, siuntėjo ir gavėjo tapatybę, siunčiamos informacijos vientisumą bei užkirsti kelią bet kokiai galimybei paneigti, kad siųstoji informacija nepasiekė adresato.

Kiekvieno plano pagrindinis tikslas yra įdiegti automatines valdymo sistemas, kurios tvarkytų visą informaciją teismo proceso metu. Viena iš esminių problemų, su kuriomis susiduria Ispanija diegdama informacines technologijas į teisminę valdžią, yra ta, “kad teisminės valdžios administratorių, kurių yra ne vienas, funkcijos šioje sferoje dubliuojasi vienų su kitais, todėl nesant aiškaus funkcinio pasiskirstymo”⁴², todėl technologijų diegimas tampa sunkesniu uždaviniu.

Galbūt siekiant išspręsti šią problemą, 2002 m. buvo įkurta Generalinė Teisingumo Administracijos Modernizavimo Direkcija (Dirección General para la Modernización de la Administración de Justicia), kurios “pagrindinis tikslas yra priartinti teisingumo sistemą prie paprasto piliečio bei užtikrinant jos skaidrumą, garantuoti nusikaltimo aukų gynybą bei patikimą ryšį tarp piliečių bei teisingumo sistemos subjektų”⁴³. Visų šių aukščiau paminėtų tikslų įgyvendinimui Ispanijos Vyriausybė yra numačiusi išleisti 30 mln. eurų, kas rodo didžiulį valstybės dėmesį technologinės teisingumo sistemos infrastruktūros kūrimui.

⁴¹ Pacto de Estado para la Reforma de la Justicia//<http://www.mju.es/pacto.pdf>; prisijungimo laikas: 2004-10-22.

⁴² Gil Perez J. El uso de las NTI en la major gestion procesal//
<http://www.njbosch.com/articulos/historico/htxt.01intitxt.htm>; prisijungimo laikas: 2004-10-22.

⁴³ Entrevista a D. Alberto Dorrego de Carlos, director general para la modernización de la Administración de Justicia//<http://www.aranzadi.es/online/publicaciones/aja/diario/activos/d311203/entrevista34.htm>; prisijungimo laikas: 2004-10-22.

Ispanija buvo viena pirmųjų Europoje savo teisingumo vykdymo sistemoje įdiegusi video konferencijos technologiją, kuri žymiai sumažino teisingumo įgyvendinimo kaštus (pvz., įkalintųjų asmenų atgabenimo į teismą bei juos lydintios apsaugos). Kita vertus, ši technologija apsaugo nusikaltimo auką nuo susitikimo “gyvai” su įtariamuoju, ypač jei tai yra susiję su nepilnamečiais ar kitaip emociškai pažeidžiamesniais asmenimis, palengvina darbą ekspertams (pvz., video konferencijos įranga buvo įdiegta Toksikologijos Institute taip siekiant palengvinti šios institucijos profesionalų bendradarbiavimą su teismais) bei padeda vystyti tarptautinį teisingumo institucijų bendradarbiavimą.

Dar viena iniciatyva, kuria gali pasigirti Ispanija, yra portalo www.poderjudicial.es sukūrimas, kurios stiprioji pusė yra nemokama prieiga prie Aukščiausiojo Tribunolo jurisprudencijos duomenų bazės bei “teisminis neutralus langelis” – vidinės telematinės komunikacijos tinklas, kuris sujungia visus Ispanijos teisminius organus.

Dar vienas įdomus projektas, atliktas Ispanijoje, vadinasi COMPENDIUM, kurį Ispanija vykdė kartu su Portugalija bei Europos Sąjungos teisminės valdžios tinklu. Šio projekto tikslas - palengvinti teisminių organų darbą, sukuriant galimybes teikti tarptautinę pagalbą kuo greičiau ir paprasčiau.

Dabar siekiama užtikrinti “elektroninio tęstinumo principą” teismo proceso metu. Šio principo esmė yra tame, kad tiek profesionalūs teisininkai, tiek bet koks fizinis asmuo gali teikti dokumentus teismui elektronine forma, aišku, tik tuo atveju, jei komunikacijos tinklai yra saugūs bei abejonių nekelia veiksmų atlikimo datos ir jei nėra būtinybės pristatyti dokumentų originalus.

2.2 LIETUVOS TEISMŲ KOMPIUTERIZAVIMAS

Palyginus su prieš tai aptartos valstybės – Ispanijos iniciatyvomis diegiant informacines technologijas į teismų sritį, Lietuva negali lygintis: nei finansavimu, nei projektų gausa nei galų gale pačių teisininkų iniciatyvumu kažką keisti teismų sistemoje ir atvesti į Lietuvos teisingumo įgyvendinimo sritį pažangias technologijas, kuriomis naudojasi visos išsivysčiusios pasaulio šalys.

Lietuvos Respublikos teismų kompiuterizavimo projektas (LITEKO) remiasi Phare projektu “Developing of Information System for Strengthening the Capacity of Lithuania’s Judiciary” bei informacinės sistemos projektu “Lietuvos teismų administraciniam gebėjimams stiprinti”. Šį projektą inicijavo “Lietuvos Respublikos Teisingumo Ministerija, VĮ “Teisės informacijos centras” bei teismų departamentas”⁴⁴

⁴⁴ Lietuvos teismų kompiuterizavimo pristatymas//<http://www.teismai.lt/teismai/tis/tis.asp>; prisijungimo laikas: 2004-10-24.

Šis projektas atsirado 1996 metais, kada buvo sudaryta darbo grupė rengti programos pagrindus. 1997 metais ši grupė juos paruošė, tačiau praėjus dviems metams, 1999 m., atnaujino. 2001 m. spalio 30 d. Europos Komisija ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė pasirašė finansinį memorandumą, o 2002 m. buvo gautos Europos Sąjungos (ES) ir Phare lėšos finansuoti šį projektą, kadangi didesniąją finansinės naštos dalį prisiima ES, o Lietuvos Respublikai reikės apmokėti tik 25% išlaidų, susijusių su šio projekto įgyvendinimu. Šis projektas apima tris etapus: kompiuterių diegimo teismuose (įvykdymo terminas – 2002 m.) ir jų sujungimo į vieną tinklą (įvykdymo terminas – 2004 m.) ir sujungimą į vieningą informacinę sistemą (įvykdymo terminas – 2006m.) Galima pastebėti, kad Lietuva atkartoja Ispanijos patirtį kompiuterizuojant teisminę sistemą, kadangi Ispanija irgi pradėjo nuo kompiuterių diegimo kiekviename teisme (projektas INFORIUS) bei jų sujungimo į vieningą tinklą (projektas LIBRA). Kaip jau minėta, nei vienas šių planų Ispanijoje nepatenkino į juos dėtų lūkesčių, todėl reikia tikėtis, kad tokia pat lemtis neištiks ir lietuviškųjų projektų. Iki 2006 m. siekiama sujungti Lietuvos Respublikos teismus į vieningą informacinę visumą, kurios sukūrimui, deja, suteiktų ES bei Lietuvos lėšų nepakanka, todėl buvo nuspręsta sukurti pagrindines šios sistemos dalis: “ visuose teismuose sukurti vietinius kompiuterinius tinklus, sujungiant tik pagrindinių teismo darbuotojų – teisėjų, raštinės darbuotojų – kompiuterius, kiekviename teisme pastatyti po serverį, kuriame būtų kaupiama visa teismo informacija apie nagrinėjamas bylas ir jų eigą, vietinius kompiuterių tinklus sujungti į uždara žinybinį teismų tinklą su centrine valdymo įstaiga, sukurti centrinę duomenų bazę, kurioje būtų kaupiama visų respublikos teismų informacija apie nagrinėjamas bylas ir jų eigą, paruošti taikomųjų programų paketą teismų sistemai.”⁴⁵ Taigi, sukurta teismų informacinė sistema įgalins visuose teismuose duomenis apie bylas ir kitą teisminę informaciją saugoti elektroninių dokumentų forma, saugiai perduoti dokumentus iš vienos teisminės instancijos į kitą bei kaupti informaciją centriname serveryje.

Turint centralizuotai sukauptą informaciją apie nagrinėjamas bylas, priimtus bylose sprendimus, šie duomenys bus panaudojami automatizuotam teismų darbo statistikos ataskaitų generavimui, taip pat jie bus pateikti skirtingo detalumo lygiais skirtingoms vartotojų kategorijoms: pirmaisiais teisėjams, teismų sistemos darbuotojams, po to ir kitoms institucijoms bei plačiajai visuomenei.

Teismų informacinė sistema veikia taip: informacinė sistema turi centrinę duomenų bazę ir veikia tokiais etapais:

- kiekvienas teismas Lietuvos Respublikoje turi vietinį kompiuterinį tinklą su serveriu;
- šiame serveryje registruojami visi to teismo duomenys;

---

⁴⁵Ten pat, prisijungimo laikas: 2004-10-24.

- visi duomenys iš vietinio serverio perduodami į centrinį serverį.

Informacijos perdavimui tarp teismų bei tarp teismų ir centrinės duomenų bazės bus naudojamas uždaras, saugus respublikinis teismų tinklas. Tinklo saugumas užtikrinamas tokiu būdu:

- duomenys, perduodami tarp teismų ir Nacionalinės teismų administracijos yra užšifruojami;
- išėjimas iš respublikinio teismų tinklo į INTERNET'ą yra vienas ir jis maksimaliai apsaugotas nuo įsilaužimų iš išorės, nuo kompiuterinių virusų.

Ir dabar pagrindine LITEKO projekto įgyvendinimo problema yra finansinė, kadangi šiuo momentu jau yra baigti programavimo darbai, o su jais ir Phare projekto lėšos. Dabar vyksta sistemos derinimas bei sujungimas. Phare projektas buvo vienintelis aiškus finansinis šaltinis, kuriam pasitraukus iš projekto, kilo klausimas iš kur imti lėšų tolesniam projekto įgyvendinimui. Tikimasi jų gauti tiek iš biudžeto, tiek iš Europos Sąjungos, tiek iš tarptautinio bendradarbiavimo partnerių.

Neatsižvelgiant į kai kuriuos finansinius nesklandumus, LITEKO projektas vyksta pakankamai sklandžiai, nuo terminų atsiliekama tik mėnesiu ar dviem, todėl tai nėra traktuotina kaip projekto įgyvendinimo nesklandumai.

LITEKO projektas imtas diegti iš pradžių 7 pilotiniuose teismuose, kurių dauguma yra Vilniuje, tarp jų: Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismas, Vyriausiasis Administracinis teismas, Lietuvos Respublikos Apeliacinis teismas, Vilniaus apygardos teismas ir keletas apylinkių teismų. Tačiau jau nuo 2005 m.sausio 1d. tikimasi šį projektą įdiegti visuose Lietuvos Respublikos teismuose.

LITEKO projekto sėkmė daugeliu aspektų priklauso ir nuo žmonių, dirbančių teisme, sugebėjimų pasinaudoti šia sistema. Projekto iniciatoriai mokymus naudotis sistema vykdo apmokydami sistema naudotis ne visus teismo darbuotojus, o tik vieną jų, kuris po to turi išmokyti ją naudotis likusius teismo darbuotojus.

Būtent šio taikomųjų programų paketo diegimu ir yra dabar užsiimama. Programų paketą sudaro 13 modulių, tačiau jų visų iš karto įdiegti neplanuojama, todėl visų pirma diegiami pirmi 6 moduliai:

- “bylų registravimo ir apskaitos modulis (I instancijos ir aukštesnių instancijų teismuose nagrinėjamų bylų registracija);
- viešąjį interesą turinčių apygardų ir apeliacinio teismų sprendimų skelbimo INTERNET'e modulis;

- statistinių ataskaitų generavimo ir kai kurių ataskaitų skelbimo INTERNET'e modulis;
- susijusios su byla informacijos apsikeitimo, kai byla nagrinėjama apeliacine ar kasacine tvarka, modulis;
- panašių bylų ir informacijos paieškos aukštesnės instancijos teismo sprendimuose modulis;
- procesinių dokumentų blankų šablonų panaudojimo modulis.⁴⁶

Manau, kad netikslinga būtų pradėti nagrinėti kiekvieną šių modulių, kadangi tai jau yra atlikta Lietuvos Respublikos teismų tinklalapyje. Šie moduliai įgyvendinami iš eilės. Reikia paminėti ir kokie tie likusieji 7 moduliai, kurių diegimas nukeltas ir kurie turėtų būti įdiegti 2005-2006 m.:

- “ bylų nagrinėjimo terminų stebėjimo modulis;
- teismų tvarkaraščio sudarymo ir jo skelbimo INTERNET'e modulis;
- teisėjų apkrovimo skaičiavimo modulis;
- bylų paskirstymo teisėjams modulis;
- informacijos apsikeitimo su išorinėmis organizacijomis (valstybės registrais, teisėsaugos institucijų duomenų bazėmis) modulis;
- gaunamos/siunčiamos teismų dokumentacijos rengimo, registravimo ir paieškos modulis;

---

⁴⁶ Lietuvos teismų kompiuterizavimo pristatymas//<http://www.teismai.lt/teismai/tis/tis.asp>; prisijungimo laikas: 2004-10-24.

- teisinių, dalyvaujančių teismo procesuose, užimtumo patikrinimo modulis.⁴⁷

Be to kai kurie moduliai yra glaudžiai vienas su kitu susiję ir jų diegimas yra tikslingas tik jei jie abu yra diegiami, o ne atskirai. Tokių modulių pavyzdžiu galėtų būti teisėjų apkrovimo skaičiavimo ir bylų paskirstymo teisėjams moduliai, kadangi pagal šiuos modulius, bylos teisėjams turi būti paskirstomos atsižvelgiant į skirtingus parametrus, kurių vienas ir yra teisėjų užimtumas, kurį vėlgi paskirtų jam spręsti bylų skaičius. Su šia nuomone sutinka ir teisinės informacijos centro direktoriaus pavaduotojas Tauras Pėstininkas, teigdamas, kad šių modulių atskyrimas nėra visiškai aiškus, tačiau tai gali būti atlikta dėl to, kad teisėjų apkrovimo skaičiavimas yra pasyvus veiksmas, o bylų paskirstymas – kompiuterio pagalba atliekamas aktyvus veiksmas, kuris remiasi dviem principais (nes nėra atitinkamų algoritmų, kurių pagalba būtų galima skirstyti bylas): abėcėliniu arba mišriu, kuris pasireiškia bylų skirstymu pagal numerį arba remiantis atitinkama teisėjų specializacija.

Kitas aptartinas modulis, kurio esmė nėra atskleista www.teismai.lt tinklalapyje, yra teisininkų užimtumo modulis. Anot šio tinklalapio, jis yra skirtas tam, kad galima būtų patikrinti ar prokurorai ir advokatai galės dalyvauti numatomame posėdyje. Tačiau iš esmės, jis yra skirtas viešiesiems advokatams, kurie skiriami asmenims, neišgalintiems apmokėti privataus advokato paslaugų baudžiamosiose bylose, siekiant užkirsti kelią galimiems sukčiavimo atvejams, kai advokatas dalyvauja vienu metu dvejose bylose ir pan.

LITEKO langų ir turinio sudarymas remiasi šiais principais: mėlyname fone išdėstytas sistemos meniu, kuris atspindi pagrindinius sistemos modulius. Yra šios meniu skiltys:

- **“Pradžia** - pagrindinis langas, kuriame pateikiamas vėliausiai įvestų, žiūrėtų, koreguotų bylų bei dokumentų sąrašas.
- **Bylos** - skirtas bylų paieškai vietinėje duomenų bazėje (t.y. teismo viduje) ir jų koregavimui bei naujų bylų registravimui.
- **Dokumentai** - skirtas procesinių dokumentų peržiūrai, registravimui bei jų koregavimui.
- **Kiti teismai** - skirtas bylų paieškai kituose teismuose (t.y. paieška iš Centrinės duomenų bazės).

---

⁴⁷ Lietuvos Respublikos teismų informacinė sistema//<http://www.teismai.lt/teismai/tis/tis.asp>; prisijungimo laikas: 2004-10-24.

- **Statistika** - skirtas statistinėms ataskaitoms formuoti.
- **Administratoriui** - skirtas (ir matomas) tik sistemos administratoriui. Kitiems vartotojams ši skiltis nematoma.
- **Spec. info** - skirtas informacijos apie prisijungusį sistemos vartotoją pateikimui.⁴⁸

pav. 1⁴⁹

Manau, būtų tikslinga trumpai paanalizuoti kaip praktiškai veikia ši sistema. Pavyzdžiu gali būti bylos suradimo veiksmai: norint šioje sistemoje rasti bylą. 1 pav. “surasti bylą” skirta bylų paieškos vietinėje duomenų bazėje, t.y.konkretaus teismo duomenų bazėje.

Pasirinkite meniu punktą **Bylos->Surasti bylą**.

Įveskite ieškomos bylos paieškos kriterijus ir spauskite mygtuką . **pav.2**
pavaizduota paieška pagal asmens dalyvaujančio bylos nagrinėjime pavardę ‘Liutkus’):

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija Anex No.10 Draft abbreviated version of the User’s manual, Final Report. 2003, P.4.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija Anex No.10 Draft abbreviated version of the User’s manual, Final Report. 2003, P.4.

Pagrindinė bylos informacija	
Bylos tipas:	civilinė byla (I-a instancija) ▼
Kategorija:	-- pasirinkite bylos kategoriją -- ▼
Bylos nr.:	<input type="text"/>
Teisėjas:	-- pasirinkite norimą teisėją -- ▼
Bylos stadija (būsena)	
Intervalas:	<input type="text"/> - <input type="text"/>
Būsena:	-- pasirinkite įvykio rezultatą -- ▼
Bylos šalys	
Bylos šalies tipas:	(nepasirinktas) ▼
Asmens (organizacijos) kodas:	<input type="text"/>
Asmens pavardė / org. pavadinimas:	Liutkus <input type="text"/>
Atrinkimo/rūšiavimo kriterijai	
Parodyti tik bylų kiekį:	☐
Atrenkamų įrašų kiekis:	50 ▼
Rezultatus rūšiuoti pagal:	standartinę tvarką ▼ mažėjančia tvarka ▼

pav. 2

Paieškos kriterijus atitinkančių bylų sąrašą pamatysite atskirame puslapyje - **pav.3**⁵⁰

[Grįžti į paieškos formą](#)

Paieškos rezultatai: Spausdinti

Paieška atlikta pagal šiuos kriterijus:

- Šalis, proc. dalyvis: Liutkus
- Rezultatai surūšiuoti pagal: standartinę tvarką mažėjančia tvarka
- Atrenkamų įrašų apribojimas: 50 įrašų

Nr.	Metai	Bylos nr.	Teisėjas	Šalys	Gauta	Išnagrinėta	Išnagrinėjimo rezultatas
1.	2003	N-2-00001-28/03	28 Genovaitė Vaizgėlienė	ieškovai: Gintautas Liutkus ir kt.	2003.05.12	2003.05.12	Ieškinyis patenkintas iš dalies arba visiškai
2.	2002	C2-00638	27 Violeta Jakštienė	atsakovas: Antanas Liutkus		2002.01.29	Ieškinyis patenkintas iš dalies arba visiškai
3.	2000	L2-1217	11 Irena Stulpinienė	ieškovas: Romaldas Liutkus atsakovas: Gintautas Liutkus	1999.10.28	2000.01.12	Byla nutraukta
4.	2000	2-9703	10 Irma Čuchraj	atsakovas: Algirdas Liutkus		2000.12.04	Byla nutraukta
5.	2000	2-5392	12 Aušrelė Mažrimienė	ieškovas: Stanislava Liutkienė atsakovas: Romaldas Liutkus		2000.06.16	Ieškinyis patenkintas iš dalies arba visiškai
6.	1998	2-4702	11 Irena Stulpinienė	ieškovas: Laimutė Liutkuvienė atsakovas: Stanislovas Liutkus	1998.07.29	1998.08.20	Ieškinyis patenkintas iš dalies arba visiškai
7.	1997	2-0986	14 Adolfina Simaitienė	ieškovas: Laimutė Liutkuvienė atsakovas: Stanislovas Liutkus		1997.03.14	Ieškinyis patenkintas iš dalies arba visiškai

pav. 3

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija Anex No.10 Draft abbreviated version of the User's manual, Final Report. – 2003, P.5.

- Ieškamos bylos informacijai peržiūrėti arba/ir koreguoti, spauskite bylos numerio nuorodą (pvz. [C2-00638](#)). Analogiškai galima peržiūrėti arba/ir koreguoti byloje dalyvaujančios šalies duomenis - spauskite nuorodą į šalies pavardę (pvz. **Ieškovai: [Gintautas Liutkus ir kt.](#)**)⁵¹

Palyginus šią paieškos sistemą su dabar veikiančiomis bylų paieškos sistemomis, tampa akivaizdūs šios LITEKO sistemos privalumai.

Dabartiniu momentu LITEKO projektas turi nesklandumų, kuriuos turėtų išspręsti naujo teisingumo ministro paskyrimas, kadangi LITEKO sistemos valdytojas yra teisingumo ministerija, tačiau niekaip nėra sutariama dėl sistemos tvarkytojo, kadangi nacionalinė teismų administracija, kuri galbūt ir tiktų šioms funkcijoms atlikti, nerodo iniciatyvų rūpintis šiuo projektu.

Dabartinę situaciją Lietuvos teismuose kai kurie autoriai vadina “ bent jau dalinai skaitmenine”⁵², nors toks pavadinimas neatskleidžia kokia ta dalis yra nedidelė. Didžioji dalis technologijų yra naudojama darbui su dokumentais, tačiau ir šiuo atveju technologijos nėra panaudojamas visu savo galingumu.

Vienas svarbiausių dalykų diegiant informacines technologijas į teismų sferą, yra “vieningos teisinės informacijos (sprendimų, nuosprendžių ir kt.) klasifikavimo ir identifikavimo sistema, (kuri) yra būtinas bet kurios teisinės informacijos indeksavimo, paieškos ir tyrimo sistemos rekvizitas.”⁵³ Anksčiau teisinės informacijos klasifikavimo ir kategorizavimo problema buvo sprendžiama taikant “standartinės ontologinės teisinės klasifikacijos schemas, perimtas iš teisės filosofijos”⁵⁴, tačiau šie autoriai siūlo keisti problemos sprendimo būdą ir atsisakyti teisinės ontologijos panaudojimo, o panaudoti dirbtiniu intelektu paremtą XML arba RDF sistemas. XML - duomenų keitimosi tarp įvairiausių informacinių sistemų formatas, kuris nepriklauso nuo duomenų bazės modelio, ir tai yra šio formato vienas didžiausių privalumų. XML pastaruoju imamas vis plačiau taikyti teisinėje sferoje, kaip pagrindinis standartas, kuriuo keičiami ar apibūdinami duomenys. Ši kalba įgalina atskirti sąsajos lygmenį, kuriame duomenys pateikiami iš pačių duomenų ir taip naudoti šiuos duomenis tolesniam apdorojimui ir automatizavimui. Pratęsimumas leidžia sudaryti savo paties žymenų rinkinį, o tai yra savybė, kuri suteikia standartui platų pritaikomumą bet kurioje disciplinoje. Anot Bolonijos universiteto atstovių M.Palmirani ir R.Brighi “teisinis XML redaktorius yra pagrindinė valdžios “virtuvės”

⁵¹ Ten pat, P.20.

⁵² Petrauskas R., Kiskis M. ICT Adoption in the Judiciary: Classifying of Judicial Information // International Review of Law Computers & Technology. 2004, Vo.18, Nr.1.P.38.

⁵³ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija Anex No.10 Draft abbreviated version of the User's manual, Final Report. 2003, P.39.

⁵⁴ Ten pat, P. 37.

dalį ir įrankį, kuriuo viešasis administravimas galėtų įvykdyti elektroninės valdžios politiką tam, kad išlaikyti teisinės sistemos suvokimą ir jos prieigą piliečiams”.⁵⁵

XML naudojimo teisiniams tekstams iniciatyvas skatina tiek LEXML tinklalapių tinklas, kuris veikia kaip įvairiausių su šiuo klausimu susijusių idėjų bei vizijų aptarimo arena, tiek OASIS (Organization for the Advancement of Structured Information Standards) kuri yra struktūrinės informacijos standartų pažangos organizacija. Ją taip pat stengiasi diegti ir atskiros valstybės, pvz., Italija kuria teisinę duomenų bazę NewItalgurie-Find (NIF), kuri yra visiškai pagrįsta XML formato dokumentų valdymu.

RDF yra universalus formatas duomenims žiniatinklyje. Apjungus XML standartus su RDF, gautas RDF teisinis žodynas (*Legal RDF Dictionary*) - duomenų paieškai skirtingose struktūrose reikalinga sąsaja, kuri susieja struktūras ir taip leidžia tuos duomenis lyginti. Šis žodynas remiasi XML dokumentais. Užuoat atskleidęs vieno dokumento prasmę, jis atskleidžia dokumentų klasės apibrėžimų (DTD – Document Type Definition) prasmę, kuri yra naudojama kaip duomenų struktūra daugeliui pavyzdinių dokumentų.

Šis žodynas yra svarbus faktorius leidžiantis teisėje standartizacijos procesų įvairovę. Standartizacija šiame kontekste reiškia duomenų struktūrų kūrimą teisinei informacijai, pirmiausia užfiksuotai teisiniuose dokumentuose. Be teisinio RDF žodyno ir jo teikiamų galimybių, būtų neįmanoma pasinaudoti XML galimybėmis sukurti vieną didelę teisinės informacijos erdvę.

Teisinė klasikinė klasifikacija remiasi hierarchija, kurios viršūnėje yra platesnės sąvokos terminai, o kuo žemiau, tuo siauresni terminai. Kiekvienas siauras terminas turi nedaugiau nei vieną platesnį terminą, nei jo pirmtakas. Hierarchinė klasifikacija yra lengviausias būdas klasifikuoti terminus, nors ne kartą buvo pripažįstama, kad hierarchinė klasifikacija nevisai tinkamas būdas apibūdinti teisinę realybę. Priežastis, kodėl klasifikacija vis dar lieka vienu populiariausių būdų klasifikuoti, greičiausiai slypi saugojimo priemonėse. Bet koks informacijos kiekis turi būti saugoma tik vienoje vietoje. Jei informacija saugoma keliose vietose, tai gali kilti nepastovumo (prieštaravimo) galimybė. Šis reikalavimas gali būti patenkintas, jei informacija yra saugoma kompiuterinėje sistemoje hierarchinėje struktūroje. Be jokios abejonės, griežtose hierarchinės struktūrose dažnai naudojami kortelių indeksai bei kiti kryžminio susiejimo metodai. Tačiau pagrindu vis tiek lieka hierarchinė struktūra.

Šioje sferoje daug žada teisinės ontologijos. Pvz., taikant RDF paremtas ontologines kalbas kaip pvz., DAML+OIL, ontologijos griauna hierarchinę struktūrą, teigdamos, kad siauras terminas gali turėti daugiau nei vieną platesnį terminą, nei šio siauro termino pirmtakas. Teisinė

---

⁵⁵ Palmirani M.,Brighi R. XML Editor for Legal Information Management// Electronic Government: Second International Conference, editor Traummüller R., EGOV 2003 Prague, Czech Republic, September 1-5, 2003, Proceedings, P.425.

ontologija struktūriškai žiūri į teisinę sistemą ir šis požiūris yra artimesnis teisinei realybei nei tradiciniai struktūriniai požiūriai.

Ką su šiomis inovacijomis turi bendra teisinis RDF žodynas? Šis žodynas nėra teisinė ontologija, arba bent jau toks nėra tradicine prasme. Šiuo žodynu nesistengiama atskleisti teisinės sistemos. Jis tik susieja struktūras vieną su kita ir tai palengvina duomenų struktūrų sąveiką tarpusavyje. Tokia struktūra dažniausiai yra XML Schema, apibūdinanti konkrečios rūšies, pvz., sprendimo arba sutarties, teisinio dokumento struktūrą. Tačiau nėra reikalo išbraukti iš RDF žodyno teikiamų privalumų DAML+OIL ontologijų. RDF žodynas ne tik sujungia struktūras vieną su kita, bet ir siūlo vartotojui galimybę palyginti įvairiausias struktūras ir naudoti tą struktūrą, kuri yra jam reikalingiausia jo atliekamos užduoties realizacijai. Iš principo, kartą sukurta struktūra yra statiška. Laikui bėgant, kai kurios struktūros dalys gali tapti nereikalingos. RDF žodynas garantuoja vartotojui, kad jis naudos naujausią struktūrą. Jis netgi gali sukryžminti skirtingų struktūrų dalis, kadangi RDF žodynas pasižymi sugebėjimu kryžminti vardavietes (namespace). Vardavietė šiame kontekste yra viena konkreti XML Schema arba ontologija.

Kadangi išversti iš vienos kalbos į kitą teisinius terminus yra pakankamai sunku (kadangi kiekvienas teisinis terminas yra įdiegtas į tos šalies teisinę sistemą ir teisinę kultūrą), RDF žodynas naudoja teisinius “prototipus” (“archetipus”) pažymėti pagrindinius teisinius terminus kalbos ir teisės ribose. Pvz., terminas “sprendimas” yra apibūdintas tam tikrais terminais, kurie ir yra teisiniai “prototipai” kaip “rašytinis”, “apskūsti apeliacijai”, “bylos šalis” ir t.t.

RDF žodynas gali būti naudojamas įvairiais lygmenimis: nuo mažos geografinės erdvės lygio iki nacionalinio, tarptautinio arba globalaus lygio. Gali būti, ir taip netgi norima, kad RDF žodynas įsitvirtintų visuose šiuose lygmenyse. Žodynai papildo ir stiprina vienas kitą, formuodami vieningą tinklą ir dalindamiesi vieninga architektūra. Kiekvienas RDF žodynas gali pasinaudoti darbu, kuris atliktas kitų RDF žodynų naudodamasis paprastu, tačiau efektyviu vardo vietos (name space) mechanizmu, kurį teikia XML/RDF. RDF žodyno architektūra leidžia ne tik to žodyno augimą, bet ir pačio tinklo didėjimą.

Europos teisinių standartų organizacija (LEXML) bei Jungtinių Amerikos Valstijų teisinių standartų organizacija (LEGALXML) kiekviena atskirai vykdo RDF žodyno tobulinimo ir vystymo projektus. Abi organizacijos, bendraudamos tarpusavyje, siekia sukurti globalaus pobūdžio RDF žodyną teisinei erdvei. Daug Europos valstybių vyriausybių taip pat vysto RDF žodynus savo nacionalinei teisės sistemai.

2.3 VALSTYBĖS REGISTRŲ INFORMACINĖ SISTEMA

Elektroninė valdžia ir registų sistema

Dabartinių demokratinių valstybių vyriausybės šiuo metu išgyvena pasikeitimų laikotarpį siekdamas įdiegti transnacionalinį bendradarbiavimą ir pritaikyti kuo daugiau naujausių informacinių technologijų valstybės valdyme. Tai liudija ir skaičiai: manoma, kad iki 2007 m. biudžeto asignavimai skirti informacinėms technologijoms valstybinės valdžios sferoje išaugs iki 6%⁵⁶. Šis kaitos laikotarpis žymimas trijų pagrindinių pokyčių:

1. statinės bei fizinės valstybinės valdžios procedūros bus paverstos į skaitmenines, mobilias ar virtualias;
2. vartotojai, naudodami, pirkdami ar dirbdami su informacinėmis technologijomis, vis labiau siekia paprastumo, įvykdomumo ir pritaikomumo;
3. pasaulis tampa tinklo pasauliu, t.y. “mes išgyvename “perėjimą į “informacijos amžių”, kuris reiškia ir naują visuomenę. Pagrindinis šio amžiaus bruožas – tinklų, kurie sujungia žmones, institucijas ir šalis, plėtra.”⁵⁷

Informacinių ir telekomunikacinių technologijų taikymas yra svarbus žingsnis, kuriant informacinę visuomenę. Europos Ekonominė Komisija teigia, kad “informacinių technologijų pritaikymas viešojo administravimo srityje atveria plačias galimybes piliečiams bendradarbiauti su valstybinėmis institucijomis, užtikrina skaidrų valdymą ir tinkamą sprendimų priėmimą.”⁵⁸

Apie elektroninės valdžios naudą jau daug yra pasakyta, tačiau ši koncepcija kartu su begale privalumų, turi ir tam tikrų aspektų, kuriuos reikia aptarti ir atitinkamai išspręsti. Labai svarbūs yra saugumo klausimai, nes tai, kas šiandien elektroninės erdvės vandalams yra neįveikiamas kodas, jau rytoj tampa lengvai įveikiamas. Taigi, kiekviena saugumo sistema nuo pat savo egzistavimo pradžios jau yra pasmerkta būti nebesaugi, nes tik laiko klausimas, kas sugebės ją įveikti. Kitas įdomus aspektas, kuris yra susijęs ir su registru sistema, yra elektroninio archyvo klausimas: kas atsakingas už duomenis jame? Kokia jurisdikcija taikoma, jei elektroninio archyvo vartotojas yra užsienio valstybės pilietis? Be abejo, taip prieinama prie globalių technologijų padiktuoatų teisinių klausimų apie elektroninės erdvės teisingumą, atsakymo į kuriuos dar nerado nei viena valstybė ar tarptautinė organizacija. Kitas opus klausimas yra susijęs su panaudotomis ar pasenusiomis technologijomis: ką daryti su jomis? Atsižvelgiant į tai, kad technologijų vystymosi sparta dabartiniame pasaulyje yra tiesiog stulbinanti, šis klausimas yra labai aktualus.

“Funkcionuojanti registru sistema – tai tarpusavyje sąveikaujančių kompiuterizuotų registru visuma, apimanti vieningą įvairių objektu registravimo, apskaitos ir informacijos mainu

⁵⁶ van Straalen H. E-government today and in the future in Europe//Unece WPLA Workshop Real Property Administration in developing information society, Vilnius. 2004.

⁵⁷ Gerstner J. The Other Side of Cyberspace: an Interview with Manuel

Castells//<http://www.intranetinsider.com/interviews/cyberspace>; prisijungimo laikas: 2004-11-02.

⁵⁸ Europos Ekonominė Komisija Nekilnojamojo turto administravimo sistemos apžvalga. 2004, P.7.

sistema.”⁵⁹ Registrai valstybėje atlieka pagrindinio valstybės oficialių duomenų šaltinio vaidmenį tiek pačiai valstybei, tiek jos piliečiams, todėl informacinėje visuomenėje jie formuoja šalies informacinę bazę. Jei valstybės registrų sistema negarantuoja apsaugos informacijai spartos ar negali teikti informacinių paslaugų, tai gali labai skaudžiai įtakoti visą valstybę.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė kėlė tikslą užtikrinti informacines paslaugas šalies subjektams naudojant interneto technologijas iki 2005 m.pabaigos. informacinės visuomenės plėtros komitetas (toliau: IVPK). “Veiklos prioritetu nustatyta integruotos valstybės registrų sistemos sukūrimas ir plėtra.”⁶⁰ Taigi, integruotos registrų sistemos kūrimas yra vienas elektroninės vyriausybės kūrimo sričių, be kurios neįmanoma ir pačios elektroninės vyriausybės koncepcija. Integruota registrų sistema turėtų padėti ir kurti Lietuvos, kaip skatinančios informacinės visuomenės plėtrą valstybės, įvaizdį. Kaip galima būtų sukurti tokią sistemą? Ją kuriant pagrindiniai tikslai yra:

1. įstatyminės bazės, reguliuojančios registrus, koregavimas:
  - registrų teisinio veikimo pagrindinių principų nustatymas,
  - atskirų registrų teisinio veikimo principų nustatymas,
  - registrų duomenų archyvavimo bei saugojimo elektronine forma procedūros nustatymas;
2. informacijos atitikimo tikrovei užtikrinimas:
  - registrų kompiuterizavimas ir sistemos integravimas,
  - užklausų formatų registruose kūrimas,
  - geoinformacinės duomenų bazės kūrimas,
  - prioritetų kuriant valstybinę registrų sistemą apibūdinimas ir grupavimas pagal svarbą,
  - ir kt.
3. registrų valdymo infrastruktūros nuolatiniu tobulinimas:
  - bendros valstybės registrų infrastruktūros nustatymas,
  - registrų valdymo infrastruktūros kūrimas,
  - duomenų tvarkymo valdymo procedūrų nustatymas,
4. informacinių paslaugų teikimo skatinimas:
  - registrų kūrimo darbų padalijimas viešosioms institucijoms ir verslo subjektams,
  - registrų duomenų prieigos verslo subjektams formavimas.

⁵⁹ Valstybės registrų ir duomenų bazių dabartinės situacijos studija: analizė ir vertinimas// http://ivpk.lt/dokumentai/registru_analize.pdf; prisijungimo laikas: 2004-11-02.

⁶⁰ Kasperavičius R. Valstybės registrų integravimas//VI “Registru centras. 2004, P.14.

Valstybės įmonė “Registru centras” užima svarbią vietą kuriant elektroninę vyriausybę Lietuvoje, nes “registru, informacinių sistemų ir kadastro integravimas yra esminis žingsnis kuriant elektroninę vyriausybę, skatinantis kokybiškesnių paslaugų teikimą piliečiams ir mažinantis valstybinių lėšų ir išteklių paklausą, gerinantis šalies informacinę infrastruktūrą.”⁶¹

Pagrindiniai valstybės registrais laikomi: juridinių asmenų registras, nekilnojamo turto registras ir kadastras, adresų registras (šiuos registrus tvarko VĮ “Registru centras”, kuris teikia ir nemažai elektroninių paslaugų, pvz., išduoda registro centrinio duomenų banko informacinius išrašus internetu), gyventojų registras, teisės aktų registras, hipotekos registras.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarime “Dėl integruotos valstybės registru sistemos sukūrimo” (2002 m. rugpjūčio 22 d. Nr.1332) nustatyta, kad šie registrai yra pagrindinė integruotos valstybės registru sistemos dalis. Tokios sistemos sukūrimas padidins visuomenės ūkinės finansinės veiklos saugumą, ją skatins, sudarys didesnes galimybes plėsti viešąją kreditavimo rinką, palengvins elektroninį verslą ir leis įgyvendinti elektroninės vyriausybės koncepciją.

Nekilnojamojo turto kadastras ir registras

Lietuvos pažanga plėtojant “informacines technologijas ir elektroninę vyriausybę”⁶² bei diegiant “vieno langelio” principą buvo pripažinta ir Europos Ekonominės Komisijos, tačiau taip pat buvo pastebėta, kad atskirai funkcionuojantys hipotekos ir turto arešto registrai “nesuderinami su nekilnojamojo turto teisių registravimo viename registre principu bei “vieno langelio” principu”⁶³, be to skirtinguose registruose turimos informacijos “dubliavimas apsunkina informacijos kaupimą ir atnaujinimą.”⁶⁴ Todėl Europos Ekonominė Komisija siūlo Lietuvai apjungti nekilnojamojo turto arešto registrus į vieningą duomenų bazę.

Dabar šiame registro duomenų banke, kuriame saugomi “kadastriniai ir teisinės registracijos duomenys”⁶⁵ yra apie 5 200 000 objektų ir šios duomenų bazės apimtis yra apie 25 gigabaitus. Daugiatikslė Nekilnojamojo turto registro duomenų informacinė sistema yra pripažinta viena pažangiausių Rytų ir Centrinėje Europoje. Lietuviškoji nekilnojamojo turto informacinė sistema dar prieš įstojimą į ES buvo įtraukta į pažangiausių Europos šalių bendrą projektą EULIS, apie kurią galima būtų pakalbėti truputį plačiau:

⁶¹ Europos Ekonominė Komisija Nekilnojamojo turto administravimo sistemos apžvalga. 2004, P.7.

⁶² Ten pat, P.2

⁶³ Ten pat, P.2.

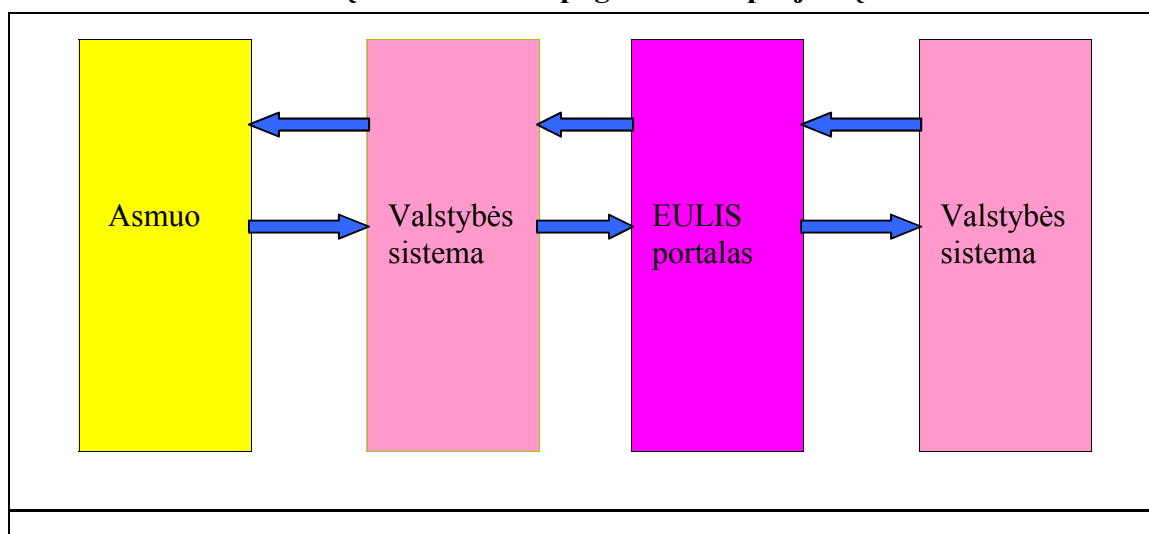
⁶⁴ Europos Ekonominė Komisija Nekilnojamojo turto administravimo sistemos apžvalga. 2004. P.6.

⁶⁵ Mikūta B. Lithuania – Benchmarking of Real Property Cadastre and Register Activities//Benchmarking Cadastral Systems, compiled by Steudler D, Kaufmann J., Working Group. 2002, P.56.

EULIS (European Land Information System)

ES nekilnojamo turto informacinė sistema, kurio pagrindinis tikslas yra “suteikti prieigą prie (tokio pobūdžio) informacijos visoje Europoje interneto technologijų pagalba”⁶⁶ arba ją galima pavadinti bendru duomenų portalu. Tarp kitų tikslų galima paminėti vartotojo pozicijos stiprinimą bei elektronines paslaugas. Taip vyksta apsikeitimas duomenimis šioje sistemoje:

2 schema: Duomenų cirkuliavimas pagal EULIS projektą

Kaip matome, šioje schemoje veikia “vieno langelio” principas. EULIS siekia teikti “trijų pakopų registro paslaugas”⁶⁷: t.y. registro paslaugas, kurios būtų tiesiai iš registro su visa papildoma informacija, kuri gali liesti, pvz., nekilnojamąjį turtą, o būtent, kam jis priklauso, ar nėra įrašytas į hipotekos registrą ir t.t. Paslaugoms yra keliami tam tikri reikalavimai (antra paslaugos pakopa): t.y. aiškūs ir kokybiški duomenų apipavidalinimo standartai, kurie turi būti vienodi kiekvienoje šalyje, suprantami ir nesunkiai randami taikant paieškos sistemas. Trečioji pakopa yra kalbinės problemos sprendimas, pvz., įvedant vienodą terminiją visoms EULIS šalims. Mano nuomone, terminijos vienodinimas yra menkai naudingas, greičiau reikėtų diegti vertimus, kad prisijungę prie sistemos vartotojai iš karto galėtų pasirinkti kalbą, kuria norėtų atlikti užklausas ar gauti informaciją. Tai yra sudėtingas procesas, reikalaujantis didelių laiko bei finansinių išteklių sąnaudų, tačiau, bent jau dabar, mano nuomone, tai būtų protingiausia išeitis iš situacijos.

⁶⁶ EULIS project summary//<http://www.eulis.org/>; prisijungimo laikas: 2004-10-26.

⁶⁷ Bearsall T., Atkey J. EULIS – the benefits for borrowers and lenders//Uece WPLA Workshop Real Property administration in developing information society. Vilnius, 2004.

2000-2001 m. buvo baigtas anksčiau registruoto nekilnojamojo turto duomenų suvedimas į elektroninę Nekilnojamojo turto registro duomenų bazę. Šio registro teisinių duomenų bazę sudaro duomenys apie nekilnojamojo turto savininką, žemės sklypą, pastatus ir t.t. . Informacija gali būti teikiama:

- paštu,
- elektroniniu paštu,
- pačio vartotojo iniciatyva naudojantis internetu,
- tapus registruotu vartotoju, galima gauti prieigą prie nekilnojamojo turto registro duomenų banko,
- skaitmenine nešiojamąja laikmena.

Nekilnojamojo turto registro informacinės sistemos plėtros principai buvo suformuoti dar 2001 m.:

- 1) “pagrindiniai šios sistemos komponentai yra saugomi Centriniam duomenų banke taikant ORACLE duomenų bazių valdymo sistemą”⁶⁸, kuri yra skirta ypač didelės apimties duomenų bazėms. Oracle duomenų bazių valdymo sistema gali turėti keletą komponentų: duomenų bazių programas, į kurias įeina “finansinės ir žmoniškųjų išteklių valdymo programos”⁶⁹, duomenų bazių administravimo programa bei duomenų analizės mechanizmai.
- 2) “šių komponentų taikomoji programinė įranga projektuojama naudojant interneto aplikacijų rašymo JSP (Java Server Pages) technologiją”⁷⁰, kuri yra skirta internetinėms svetainėms rengti ir valdyti, nes leidžia svetainės tvarkytojui keisti bei modifikuoti bendrą svetainės puslapių išdėstymą, nekeičiant esminio turinio. JSP technologija naudoja XML žymes (tags) tinklalapio turinio prasmei apibrėžti. Programos prasmė gali būti serverio resursuose, kuriuos tinklalapis pasiekia naudodamasis šiomis žymėmis. JSP atskiria tinklalapio loginę formą nuo jos vaizdinės formos, tai padarydamas “žiniatinkliu pagrįstų programų kūrimą lengvesniu ir greitesniu.”⁷¹

Nekilnojamojo turto kadastras susiduria ir su dar vienu problema. Ši problema yra susijusi su pačia nekilnojamojo turto sąvoka: turtas negali keisti savo buvimo vietos, todėl jo buvimo vieta yra geografinė vietovė ir jos ribos. Todėl nekilnojamojo turto kadastras kuria savo

⁶⁸ Staniulis R. Nekilnojamojo turto registras – naujos technologijos//VĮ Registrų Centras. 2004, P.17.

⁶⁹ Oracle 8//<http://www.ioc.unesco.org/oceanteacher/resourcekit/Module2/Database/oracle.html>; prisijungimo laikas: 2004-11-04.

⁷⁰ Java Server Pages Overview//<http://www.java.sun.com/products/jsp/overview.html>; prisijungimo laikas: 2004-11-04.

⁷¹ Ten pat, prisijungimo laikas: 2004-11-04.

kadastro geoinformacinę sistemą (GIS), kuri teiktų informaciją apie šiuos geografinius duomenis: žemės sklypus (jų vietovę ir ribas), kadastro vietovių ir blokų ribas, inžinerinių linijinių įrenginių ašines linijas, administracinių vienetų ir gyvenamųjų vietovių ribas ir kt. 1996 m. išleistose “Žemės administravimo gairėse” Europos Ekonominė Komisija pateikia tokį GIS apibrėžimą: “GIS – kompiuterizuota duomenų kaupimo, saugojimo, tikrinimo, integravimo, valdymo, analizavimo ir pateikimo sistema.”⁷²

Viena iš technologijų, kuria remiasi GIS yra kartografinė duomenų bazė KD10LT bei ją kuriant buvo naudojama GIS bei CAD programinė įranga. Dar pernai įvyko GIS ir nekilnojamojo turto registro duomenų bazių integravimas ir taip buvo užbaigtas skaitmeninio kadastro žemėlapių kūrimas. Jau šiemet GIS buvo renovuotas atnaujinimo ir administravimo sistema, kuri leidžia iš centrinės GIS duomenų bazės į įmonės filialo GIS kompiuterinę darbo vietą siųsti norimą kadastro žemėlapių ištrauką ir šią ištrauką papildžius ar pataisius, ją gražinti į GIS duomenų bazę. Taigi, kadastro žemėlapis (jo dalis) teikiamas internetu, pateikus užklausas.

Europos Ekonominė Komisija siūlo padaryti nekilnojamojo turto administravimo sistemą efektyvesne negailint lėšų investicijoms į šiuolaikines technologijas bei kurti elektroninių archyvų sistemą, kadangi dokumentų apimtys vis didėja. Tačiau jau dabar Lietuva gali pasigirti nekilnojamojo turto registravimo sistema, kadangi “Lietuva užima 5 vietą pasaulyje pagal nekilnojamojo turto registracijai sugaištą laiką”⁷³ po Norvegijos, Naujosios Zelandijos, Švedijos ir Tailando.

Juridinių asmenų registras

Šio registro duomenys integruoti su Nekilnojamo turto registru ir kitiems registrams teikiami duomenų bazės replikų būdu, o duomenų vartotojams sudarytos galimybės juos gauti internete aplikacijomis.

Pagal Pirmosios bendrovių teisės direktyvos siūlomus pakeitimus ve vėliau kaip nuo 2007 m. sausio 1d. juridinių asmenų registras galės priimti įmonių “siunčiamus duomenis elektronine forma ir tokia pat forma juos saugoti.”⁷⁴ Taigi, nuo 2007 m. sausio 1 d. bus galima registruoti juridinius asmenis on-line režimu, kaip to reikalauja Europos Sąjunga.

Tačiau šis registras taip pat susiduria su kai kuriomis problemomis:

- a) kaip jau minėta, Lietuvoje norint įkurti juridinį asmenį, reikia, kad visus dokumentus, susijusius su juridinio asmens steigimu, patvirtintų notaras. Todėl idėja kurti juridinių asmenų registravimo sistemą elektroniniu būdu gali būti

⁷² Europos Ekonominė Komisija. Žemės administravimo gairės//Jungtinės Tautos. 1996, P.60.

⁷³ Registering Property//Doingbusiness in 2005 – Removing Obstacles to Growth.Oxford:Oxford University Press,2004 P. 35.

⁷⁴ Juridinių asmenų registras//VĮ “Registru centras”.2004, P.14.

realizuojama dviem būdais: arba Lietuvos notarų tarpe būna įdiegta elektroninio parašo infrastruktūra, arba keičiamas įstatymas, dėl notaro tvirtinimo reikalingumo ant juridinio asmens steigimo dokumentų. Mano nuomone, tikslingiau ir daug naudingiau kuriant ne tik vieningą registru sistemą, bet ir stengiantis kuo plačiau įgyvendinti Lietuvoje informacinės visuomenės principus, būtų tarp notarų įdiegti elektroninį parašą (kaip jau minėta anksčiau darbe, tokio pobūdžio bandymai jau įvyko dviejuose Vilniaus notarų biuruose);

- b) kuriant tokį registrą, tiesiog būtina sukurti sąsają su Europos Verslo Registru, tačiau bent jau iki šiol ryšys tarp lietuviškojo registro ir jo europietiškojo atitikmens neužmegztas.

Tiek nekilnojamojo turto registras, tiek juridinių asmenų registras planuoja teikti elektronines paslaugas, už kurias bus galima sumokėti banko kortelėmis (“Hansa” bankas jau svarsto galimybę prisijungti prie šio projekto). Estijos pavyzdys rodo, kad banko kortelės yra priimtinesnės vartotojams nei elektroninės kortelės (“smart card”), nes tik 10 % vartotojų, turinčių elektronines korteles, iš tiesų jomis naudojasi, kadangi banko kortelės yra daug populiaresnės bei pigesnės.

Adresų registras

Šio registro nuostatai buvo patvirtinti ne taip jau seniai – 2003 m. Duomenys Adresų registre kaupiami ne tik tekstiniu, bet ir grafiniu pavidalu – registras atsako ne tik į klausimą “ar” toks objektas egzistuoja, bet ir į klausimą “kur” šis objektas yra. Tekstinių registro duomenų susiejimas su geografinėmis koordinatėmis yra bene svarbiausia registro informacinės sistemos plėtros kryptis, padidinanti šių duomenų panaudojimo galimybes ir “viena didžiausių problemų, kadangi tokios sistemos diegimas yra pakankamai sudėtingas tik besikuriančiai adresų registro sistemai bei taip pat pakankamai brangus”⁷⁵, o finansavimo klausimai registru sistemoje yra vieni opiausių. Europos Ekonominė Komisija pripažįsta, kad Lietuvoje “dabartinė adresų suteikimo sistema negali užtikrinti vienodumo bei adresų, įregistruotų skirtingose duomenų bazėse, integravimo.”⁷⁶

⁷⁵ Kasperavičius R. Basic Registers System and Integration of State Registers in Lithuania//Regno 2004, Tallinn, <http://www.kada.lt/regno2004>; prisijungimo laikas: 2004-11-04.

⁷⁶ Europos Ekonominė Komisija Nekilnojamojo turto administravimo sistemos apžvalga. 2004, P.6.

Gyventojų registras

Šio registro duomenų teikimas visuomenei yra ribojamas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu bei yra speciali tvarka kitiems registrams teikiančiams užklausas. Šio registro pagrindinės problemos yra dvi:

- a) pirmoji susijusi su vaikais, gimusiais iki 1992 m.(t.y. iki pirmųjų lietuviškų pasų išdavimo) ir kuriems dar nėra 16 m., todėl jie dar neturi pasų, kuriais remiantis ir sudaroma šio registro duomenų bazė, todėl situacija su šia Lietuvos populiacijos dalimi yra labai neaiški, nes nėra duomenų;
- b) vis dar neišspėstas klausimas dėl duomenų saugojimo registruose kompiuterine forma, kadangi pagrindinis registras gauna iš vietinių registrų duomenis popierine forma. Todėl centriniam registru tenka didelis darbas paversti tuos duomenis elektroniniais.

Hipotekos registras

Pradėjo funkcionuoti 1998m. Jo paskirtis registruoti nekilnojamojo ir kilnojamojo turto įkeitimus. Centrinei hipotekos įstaigai priklauso 5 registrai:

- hipotekos;
- testamentų;
- turto arešto aktų;
- vedybų sutarčių;
- sutarčių.

Nekilnojamojo turto registre nėra duomenų apie nekilnojamojo turto įkeitimus, jame yra tik atitinkamos žymos, kad konkretus nekilnojamas turtas yra įkeistas, tačiau išsamesnė informacija yra tik hipotekos registre. Lietuva gali pagrįsta didžiuotis sukurtu įkeitimo institutu, koku negali pasigirti daugelis užsienio valstybių, nes Lietuvoje galima įkeisti ne tik daiktus, turtines teises, akcijas, prekių atsargas bei kt., bet ir nuosavybės, nuomos bei kitokias teises į juos.

Kaip jau minėta anksčiau, Europos Ekonominė Komisija siūlo Lietuvai apjungti hipotekos, turto arešto ir nekilnojamojo turto registrus į vieną visumą, tačiau Lietuva tokių planų neturi.

3.ELEKTRONINĖS TEISINĖS PASLAUGOS

Informacinės technologijos gali būti pritaikytos ne tik kasdieniame teisininko darbe, teismo rūmuose ar valstybės registrų sistemoje. Iš inovacijų naudos turi ir teisinių rūpesčių kamuojamas pilietis, kuris, naudodamasis informacinėmis technologijomis, gali ne tik greitai ir kokybiškai gauti teisinę paslaugą, bet ir sutaupyti savo lėšas, nes kuo toliau, tuo labiau pasaulyje plinta tendencija užuot lankiusis pas teisininką “gyvai” ir susitikinėti su juo “akis į akį” bei mokėti už teisinę konsultaciją nemažus pinigus, galima tai padaryti neišeinant iš namų, kompiuterio ir kitų technologijų pagalba ir nemokant nei cento. Elektroninės valdžios koncepcija labai palaiko elektroninių teisinių paslaugų teikimo piliečiams viziją.

Siekiant užtikrinti kuo įvairesnių socialinių grupių prieigą prie interneto ir juo teikiamos teisinės pagalbos, svarbiausia negalima pamiršti vienos labiausiai pažeidžiamų visuomenės grupių: t.y.vaikų ir jaunimo. Šiuo atžvilgiu yra įdomi Australijos iniciatyva: projektas “LawMail”, kurį vykdo Nacionalinis Vaikų ir Jaunimo Teisės Centras (National Children’s and Youth Law Centre – NCYLC), remdamasis Jungtinių Tautų Konvencija dėl Vaikų Teisių, kurioje yra imperatyviai teigiama, kad turi būti imtasi visų (taip pat ir teisinių) “priemonių, kurios užkirstų kelią bet kokiam fiziniam ar psichologiniam smurtui prieš vaikus”⁷⁷(19 straipsnis) bei kad į vaikų interesus turi būti atsižvelgiama pirmiausia, jei vaikas yra įtrauktas į kokias nors teises procedūras (3 straipsnis). Šis projektas veikia nuo 1998 m. ir yra “pirmoji Australijos internetinė teisinės konsultacijos paslauga vaikams.”⁷⁸ Tokio pobūdžio iniciatyva yra visai suprantama: retas vaikas ar paauglys išdrįs kreiptis į teisininką tiesiog apsilankydamas pas jį, be to retas ir išdrįstų tiesiogiai papasakoti svetimam žmogui apie savo bėdas. Todėl toks projektas turėtų padėti išspręsti tokias problemas, juolab, kad diegiant informacines technologijas mokyklose, bibliotekose, popamokinės veiklos būreliuose, vaikai ir paaugliai jau ganėtinai ankstyvame amžiuje išmoksta naudotis kompiuteriu ir naršyti internete.

⁷⁷Jungtinių Tautų vaiko teisių Konvencija//Valstybės žinios.1995, Nr.60-1501.

⁷⁸ Neil R. Internet Legal Services for Children and Young People: The LawMail Project//
<http://elj.warwick.ac.uk/jitl/00-1/neil.html>; prisijungimo laikas: 2004-11-02.

Australijos LawMail projektas kaip tik yra pritaikytas vaikams ir jaunimui iki 18 m., kuriame yra daug grynai teisinės informacijos, kuri gali būti reikalinga vaikui, tačiau ji pateikiama kuo paprasčiau ir priimtinau: multiplikacinių filmų bei “tikrų istorijų” pagalba, taip stengiantis paaiškinti vaikui jo teises ir galimybes, priartinti teisinę sistemą prie jo ir padėti jam, kol dar nėra per vėlu. Veikimo principas nėra sudėtingas: tiesiog svetainėje asmeninių duomenų reikalaujanti forma ir pateikiamas klausimas, taip pat pasirenkant formą, kuria norima gauti atsakymą: elektroniniu paštu ar paprastuoju paštu. Kartais gautas atsakymas paskatina vaiką kreiptis į Nacionalinį Vaikų ir Jaunimo Teisės Centrą telefonu taip suteikiant šiai organizacijai iš esmės išsiaiškinti problemą ir garantuoti atitinkamą teisinę pagalbą. Tačiau suprantama, internetinė paslauga negali pakeisti gyvo bendravimo ir yra tik priemonė bandyti spręsti kylančias jaunimo tarpe problemas ir bandymas bent jau tokiu būdu suteikti jiems reikiamą teisinę informaciją ir stengtis, kad jie žinotų savo teises visuomenėje.

Geras visuomeninės teisinės pagalbos pavyzdys veikia ir Didžiojoje Britanijoje: tai Community Legal Service Direct tinklalapis, kurio tikslas yra “užtikrinti, kad žmonės gautų visą informaciją bei reikiamą pagalbą susijusią su jų teisėmis bei padėti jas įgyvendinti.”⁷⁹ Šiame tinklalapyje žmogus gali susirasti teisininką, išdėstyti savo teisinę problemą, peržvelgti jau išspręstų klausimų archyvą, sužinoti, ar pagal savo gaunamas pajamas gali gauti nemokamą teisinę pagalbą ir pan.

Lietuva

2001 m., įsigaliojus naujamam civiliam kodeksui, Teisingumo Ministerija ėmėsi iniciatyvą padėti piliečiams susigaudyti naujajame civilinės teisės įstatyme atsakinėdama į kylančius klausimus. 2003 m. liepos mėn. gavusi Jungtinių Tautų vystymo programos paramą (projektas vadinosi “Žmogaus teisių stiprinimas visuomenės teisiniu švietimu”), buvo suformuota iš teisininkų (advokatų, prokurorų, teisminių instancijų darbuotojų, teisės srities mokslinį darbą dirbančiųjų) specialios darbo grupės ir imta teikti teises konsultacijas ministerijos interneto svetainėje (www.tm.lt). Tai nėra atsitiktinis projektas, kadangi įsigaliojus naujiems tiek baudžiamosios, tiek civilinės teisės pakraipos kodeksams, tapo aišku, kad visuomenė nėra pakankamai informuota nei apie naujuosius teisės aktus, nei žinojo pakankamai apie senuosius, ir juo labiau nežino, kokių konkrečių pasekmių gali tikėtis iš naujųjų kodeksų. Todėl tikslas bent jau stengtis informuoti visuomenę apie naujųjų teisės aktų veikimą atsakinėjant į klausimus ministerijos svetainėje yra gražus bandymas nors kažkiek supažindinti visuomenę su teisine realybe.

---

⁷⁹ Community Legal Service Direct/<http://www.clsdirect.org.uk/index.jsp>; prisijungimo laikas: 2004-11-01.

Taigi ministerija stengiasi aktyviai reaguoti į svarbiausių Lietuvos Respublikos įstatymų kaitą. Tačiau ministerijos svetainė nėra iš tiesų gerai pritaikyta teikti klausimus ir atsakymus, todėl mano pasiūlymas būtų kurti atskirą svetainę, į kurią galima būtų papulti iš oficialiosios Teisingumo ministerijos svetainės, ir kuri būtų specialiai skirta tik kylantiems visuomenės tarpe teisiniams klausimams spręsti. Tam galima būtų sukurti ir daugiau grupių, kurios specializuotųsi skirtingose teisės šakose ir duotų kvalifikuotus ir profesionalius atsakymus.

Galima būtų sukurti Teisingumo ministerijos svetainėje atitinkamus modelius, kurių pagalba sistema pati padėtų žmogui. Pvz., jei asmuo nori įkeisti turtą, tačiau nežino kur kreiptis ir kokių dokumentų reikia, jis gali tiesiog kreiptis į sistemą, kurioje atsakinėdamas į klausimus jis gautų instrukciją ką jam reikia daryti ir, pvz., jei įvestų savo adresą, galėtų gauti informaciją (žemėlapi) apie artimiausią advokato kontorą ar notarų biurą.

Svarbiausia yra kurti kuo daugiau informacijos kioskų, kurie būtų prieinami visuomenei. Jie turėtų būti kiekvienoje viešojoje įstaigoje ar institucijoje, taip pat bibliotekose, ligoninėse, senelių namuose ir kitose vietose. Pavyzdžiui, senelių namuose esančiuose prieigos taškuose būtų tikslinga įmontuoti multimedijos technologiją, kuri leistų dar betarpiškesnį bendravimą su teisininku realiaame laike, taip palengvinant vyresnio amžiaus žmogaus naudojamą technologiją. Be to, realaus laiko režimas gali padėti Lietuvos Respublikos piliečiams, kurie yra už Lietuvos ribų ir kuriems reikia teisinės pagalbos būnant užsienio valstybėje.

Taip pat, mano nuomone, pasiteisintų ir teisinės pagalbos teikimo nemokama telefono linija, iniciatyva. Teisinės pagalbos linija galėtų veikti galbūt ne visą parą darbo dienomis ir darbo laiku. Tokia linija būtų reikalinga vaikams ar paaugliams, kurie dabar gali kreiptis į psichologus telefono linijomis bei internetu. Prisiminus Australijos projektą "LawMail", galima būtų sujungti telefonu teikiamas teisinės paslaugas su psichologine pagalba, ir gavus skambutį susijusį su teisiniais klausimais, automatiškai nukreipti skambinantįjį teisininkui.

Įmonių grupė "Penki kontinentai" šių metų Infobalt 2004 parodė savo iniciatyvas šioje sferoje sukurdamą elektroninio verslo ir teisės centrą internete, kuriame "artimiausiu metu "Skynet" tinklo vartotojai turės galimybę konsultuotis su advokatais teisiniais klausimais (...) videoforumuose, kurių vaizdai bus perduodami į internetą arba WAP mobiliuosius telefonus."⁸⁰ Taigi, siekiama įdiegti ir videokonferencijos technologiją, kurią aptarsime smulkiau:

Videokonferencijos technologija

⁸⁰ <http://www.skynet.lt/page.asp?DL=L&TopicID=154>; prisijungimo laikas: 2004-11-01.

Videokonferencija yra suprantama, kaip “technologija, kuri sujungia dvi ar daugiau svetainių video arba audio signalais.”⁸¹ Paprastai tariant, videokonferencijos technologija yra skirta tam, kad skirtingose vietose esantys žmonės galėtų girdėti ir kalbėtis vienas su kitu bei taip pat keistis dokumentais, grafiniais vaizdais bei kitokia informacija. Šios technologijos diegimas nėra sudėtingesnis nei telefono linijos įvedimas. Norint ją įsivesti, reikia audiovizualinės įrangos (kamera, mikrofonas ir t.t.) bei informacijos perdavimo mechanizmų. Dabar populiaru IP (Internet Protocol) bei ISDN (Integrated Services Digital Network) telefoniniais tinklais grindžiama videokonferencijos technologija, kurios aparatinė įranga koduoja išeinančius signalus ir dekoduoja ateinančius. Videokonferencijos gali būti klasifikuojamos labai įvairiai:

1. pagal dalyvaujančių videokonferencijoje svetainių skaičių:
  - dviejų svetainių (point-to-point videoconferencing);
  - keleto svetainių iš karto (multipoint videoconferencing);

2. pagal dalyvaujančių grupių dydį:
  - stalinio kompiuterio videokonferencija (desktop videoconferencing);
  - kambarinė videokonferencija (room-based videoconferencing).

Pagirtina iniciatyva ir kurti šiomis konsultacijomis paremtą duomenų bazę, kuri padėtų ne tik piliečiams, kurie gali peržiūrėti klausimų/atsakymų archyvą ir gauti reikiamą informaciją, bet ir studentams bei kitiems teisininkams. Tačiau tinklas “Skynet” yra mokamas ir todėl galbūt ne visiems piliečiams bus prieinamas. Šis aspektas yra neigiama puikios idėjos pusė, tačiau reikia tikėtis, kad su laiku, gerėjant Lietuvos ekonominei ir socialinei padėčiai, vis daugiau žmonių galės naudotis tokiomis, net ir už tam tikrą mėnesinį mokestį, teikiamomis paslaugomis.

Mano nuomone, bet kokios iniciatyvos teisinio visuomenės švietimo sferoje yra sveikintinos ir skatintinos, kadangi teisinės žinios turėtų padėti visuomenei ne tik kad išspręsti teisines problemas, bet ir užkirsti joms kelią. Kadangi Lietuvoje dažnas asmuo, pakliuvęs į nepavydėtiną teisinę padėtį, kreipiasi į valstybę teisinės pagalbos, galbūt visuomenės teisinis auklėjimas padėtų sumažinti valstybės finansavimą valstybės skiriamų teisininkų paslaugoms apmokėti.

---

⁸¹ Video Conferencing Technologies//<http://www.malts.ed.ac.uk/pages/conferencing/technologies.phtml>; prisijungimo laikas: 2004-11-04.

IŠVADOS

Galima daryti pagrįstą išvadą, kad darbo įvade pristatytas pagrindinis darbo tikslas bei darbo uždaviniai yra pasiekti.

Įvairiapusės Europos Sąjungos teisinės literatūros, Lietuvoje vykdomų ir jau įgyvendintų projektų, užsienio valstybių patirties bei kitų šaltinių analizė padėjo pasiekti darbo tikslą ir uždavinius. Taip pat darbe panaudotas vienas iš apklausos metodų: interviu, kuris buvo atliktas su Teisinės Informacijos Centro, užsiimančio LITEKO projekto įgyvendinimu Lietuvos teismų sistemoje, direktoriaus pavaduotoju T.Pėstininku bei VĮ “Registrų centras” užsienio skyriaus direktoriumi B.Mikūta. Interviu metu gauta informacija leido susidaryti leido susidaryti vaizdą, kaip praktiškai vykdomi informacinių technologijų diegimo valstybės mastu projektai, kuriamos informacinės sistemos, sprendžiamos problemos.

Apibendrinus visą turimą informaciją, galima daryti šias išvadas:

1. Teisinės informacijos paieška yra viena svarbiausių sferų, kuriose teisininkai taiko informacines technologijas (konkrečiai – interneto technologiją). Tokioms paieškoms yra skirti ne tik tarptautiniai paieškos mechanizmai, bet ir lietuviškieji teisinės informacijos paieškos portalai.
2. Elektroninio notariato diegimas Jungtinėse Amerikos Valstijose susiduria su begale problemų. Lietuvoje elektroninio notariato tradicijos dar nėra, tačiau jau diegiamos elektroninės notaro paslaugos valstybės registrų sferoje: tikimasi, kad nuo 2005 m. visi notarai Lietuvoje perims iš privataus asmens visus nekilnojamojo turto sandorius lydinčius veiksmus į savo rankas ir atliks juos elektroniniu būdu keisdami informaciją su VĮ “Registrų centras”.
3. Teisinis darbas neretai vyksta komandoje kartu su kitais teisininkais, todėl yra sukurta speciali programinė įranga – GDI (grupinio darbo įranga), kurios paskirtis yra supaprastinti informacijos sklaidą tarp grupėje dirbančių žmonių ir koordinuoti grupės

- veiklą. Kaip šios įrangos pavyzdžiai, darbe aptariamos Lotus Notes ir TeamTalk technologijos. Nors ir neteko girdėti, kad ši įranga būtų naudojama Lietuvos teisininkų tarpe, reikia tikėtis, kad greitai jos privalumais bus naudojamosi ir mūsų šalyje.
4. Elektroninio teisingumo iniciatyva Europos Sąjungoje siekiama sukurti transnacionalinę teisingumo erdvę tarp valstybių narių, kurios kūrimą apsunkina keletas veiksnių:
    - elektroninių duomenų, kaip įrodinėjimo priemonės civiliniame procese, traktuotė;
    - informacinių technologijų diegimo skirtumai tarp valstybių narių;
    - mokėjimo naudotis informacinėmis technologijomis barjeras;
    - finansinės kliūtys.
  5. Lietuvos teismų kompiuterizavimo projektas (LITEKO), kurį sudaro 13 modulių ir kurių diegimas išskaidytas iki 2007 m. pabaigos, jau įdiegtas 7 pilotiniuose teismuose. Tikimasi, kad nuo 2005 m. sausio 1 d. jis bus įdiegtas visuose Lietuvos Respublikos teismuose. Šio projekto sėkmė sąlygoja mintį tokio pobūdžio projektus diegti ir kitose teisėsaugos institucijose, pvz., prokuratūroje.
  6. Registrų sistema informacinėje visuomenėje formuoja šalies informacinę bazę ir yra viena iš elektroninės vyriausybės veikimo sričių, kurioje svarbus vaidmuo tenka teisėkūros procese dalyvaujantys Teisingumo ministerijai, informacinės visuomenės plėtros komitetui, Vidaus reikalų ministerijai bei šiuos teisės aktus vykdančiai VĮ “Registrų centras”, kuri dabar užsiima savo informacinės bazės versijos anglų kalba kūrimu, kas įgalins šią įmonę dar plačiau teikti savo paslaugas.
  7. Informacinių technologijų taikymas teisinėje praktikoje įgalina teikti elektronines teises paslaugas. Tokių paslaugų teikėjų pavyzdžiu galima pavadinti “Skynet” tinklą, kurie teikia teises konsultacijas Lietuvos gyventojams, nes visgi Teisingumo ministerijos specialistai iš esmės pateikia savo nuomonę dėl kai kurių teisės aktų nuostatų, tačiau vengia nagrinėti konkrečias situacijas. Remiantis užsienio valstybių patirtimi, Lietuvoje būtų galima diegti ir daugiau elektroninių teisinių paslaugų, skirtų įvairiausioms socialinėms grupėms.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas//Valstybės žinios. 2002, Nr.53-2042.
2. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr.55-1948.
3. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas//Valstybės žinios. 2003, Nr.38-1703.
4. Lietuvos Respublikos turto arešto aktų registro įstatymas//Valstybės žinios. 1999, Nr.101 – 2897.
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m.gruodžio 31 d. nutarimas Nr.2115 “Dėl elektroninės valdžios koncepcijos patvirtinimo”//Valstybės žinios. 2003, Nr.2-54.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 25 d. nutarimas Nr.1468 “Dėl elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo”//Valstybės žinios. 2003, Nr.112-5022.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m.spalio 18 d. nutarimas Nr.1246 “Dėl Lietuvos Respublikos hipotekos registro nuostatų patvirtinimo”//Valstybės žinios. 2001,Nr.90-3173.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugpjūčio 22d. nutarimas Nr.1332 “Dėl valstybės registrų integralios sistemos kūrimo strategijos patvirtinimo”//Valstybės žinios. 2002, Nr.83-3599.
9. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija//Valstybės žinios.1995, Nr.60-1501.

Mokslinė ir mokomoji literatūra

10. Europos Ekonominė Komisija Nekilnojamojo turto administravimo sistemos apžvalga. 2004.
11. Europos Ekonominė Komisija Žemės administravimo gairės//Jungtinės Tautos. 1996.
12. Kakanauskas G. Teisininkas interneto platybėse//Juristas. 2004, Nr.3 (6).
13. Keras A., Kurapka E., Petrauskas R. Informacinės visuomenės kūrimo, informacinių technologijų taikymo ir informacinių technologijų plėtros tendencijos Europos Sąjungoje. – Vilnius:LTU, 2001.
14. Lamanauskas T. Elektroniniai duomenys kaip įrodinėjimo priemonė civiliniame procese//Justitia.2001, Nr.2.
15. Lamanauskas T. Elektroninio parašo įstatymas Lietuvoje: pranašumai ir trūkumai//Justitia.2000, Nr.4-5.
16. Lapinskaitė B. Portalas INFOLEX – vartai į teisės pasaulį internete//Justitia. 2001, Nr. 4-5 (34-35).
17. Petrauskas R. Informacinių technologijų taikymas viešajame administravime. – Vilnius: LTU, 2001.
18. Poškevičius V. Teisės informatika visuomenėje ir valstybėje//Teisė.1992, Nr.26.
19. Ulevičius L. Internetas: teisinės informacijos paieška//Justitia. 2000, Nr.2 (27).
20. Ulevičius L. Elektroninis notaras: iššūkis Lietuvos teisei sistemai//Justitia. 2004, Nr.1 (49).
21. Bearsall t., Atkey J. EULIS – the benefits for borrowers and lenders// Unece WPLA Workshop Real Property Administration in developing Information Society, Vilnius. 2004.
22. Kasperavičius R. Basic register system and integration of state registers in Lithuania//Regno2004, Tallinn.
23. Mikūta B. Lithuania – Benchmarking of Real Property Cadastre and Register Activities//Benchmarking Cadastral Systems, compiled by Steudler D, Kaufmann J., Working Group. 2002.
24. Palmirani M.,Brighi R. XML Editor for Legal Information Management//Traunmuller R. Electronic Government: Second International Conference, editor Traunmuller R., EGOV 2003 Prague, Czech Republic, September 1-5, 2003, Proceedings.
25. Petrauskas R, Kiškis M. ICT Adoption in the Judiciary: Classifying of Judicial Information//International Review of Law Computers&Technology.2004, Vo.18, Nr.1.
26. Registering Property//Doingbusiness in 2005 – Removing Obstacles to Growth. – Oxford:Oxford University Press, 2004.

27. van Straalen H. E-government today and in the future in Europe//Unece WPLA Workshop Real Property Administration in developing Information Society, Vilnius. 2004
28. Susskind R. The future of law. – Oxford: Oxford University Press, 1998.

Kita literatūra:

29. Internetė – dar daugiau teisinės informacijos//<http://www.ebiz.lt/article.php3/10/5370/4>; prisijungimo laikas: 2004-10-24.
30. www.kada.lt; prisijungimo laikas: 2004-11-02.
31. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija Anex No.10 Draft abbreviated version of the User's manual, Final Report. 2003.
32. Lietuvos teismų kompiuterizavimo pristatymas//<http://www.teismai.lt/teismai/tis/tis.asp>; prisijungimo laikas: 2004-10-24.
33. Teisininkų konsultacijos// <http://www.skynet.lt/page.asp?DL=L&TopicID=154>; prisijungimo laikas: 2004-10-24.
34. Valstybės registrų ir duomenų bazių dabartinės situacijos studija: analizė ir vertinimas// http://ivpk.lt/dokumentai/registru_analize.pdf; prisijungimo laikas: 2004-11-02.
35. Barcelo J.R., Vinje T.C Another Step Towards A European Framework for Electronic Signatures: The Commission's Directive Proposal// <http://www.droit.fundp.ac.be/textes/dirsign.pdf>; prisijungimo laikas: 2004-10-16.
36. Bruce T. Public Legal Information: Focus and Future//<http://elj.warwick.ac.uk/jilt/00-1/bruce.html>; prisijungimo laikas: 2004-11-02.
37. 15th Colloquy on Information Technology in Europe, E-Justice: Interoperability of Systems//<http://www.ofj.admin.ch/themen/ri-ir/CJ-IT-colloquy/beschluesse-e.htm>; prisijungimo laikas: 2004-10-22.
38. Community Legal Service Direct//<http://www.clsdirect.org.uk/index.jsp>; prisijungimo laikas: 2004-11-05.
39. E-Court: Electronic Court: Judicial IT-based Management, White Book// <http://www.intrasoft-intl.com/e-court/downloads/e-Court%20D7.1.pdf>; prisijungimo laikas: 2004-10-22.
40. <http://www.eulis.org/>; prisijungimo laikas: 2004-10-26.
41. Field A. Group Think//<http://www.inc.com/magazine/19960915/1995.html>; prisijungimo laikas: 2004-10-19.

42. Gerstner J. The Other Side of Cyberspace: an Interview with Manuel Castells// <http://www.intranetinsider.com/interviews/cyberspace>; prisijungimo laikas: 2004-11-02.
43. Greenleaf G. Solving the Problems of Finding Law on the Web: World Law and DIAL// <http://elj.warwick.ac.uk/jitl/00-1/greenleaf.html>; prisijungimo laikas: 2004-11-02.
44. Information Technology in Public Administration of Estonia//Yearbook 2003, editor Odrats I., Tallinn. 2004
45. Jaroszek A., Cisek R. Use of Means of Electronic Communication in the Administration of Justice//The Journal of Information, Law and Technology// http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/law/elj/jilt/2004_1/jaroszek/; prisijungimo laikas: 2004-10-24.
46. Java Server Pages Overview//<http://www.java.sum.com/products/jsp/overview.html>; prisijungimo laikas: 2004-11-04.
47. Moore W. Technology: Changing the Way Low- and Middle- Income People Receive Legal Services Around the World, //http://www.aarp.org/international/Articles/a2003-09-17-ia-perspectives.html; prisijungimo laikas: 2004-10-24.
48. Micheletti M. E-filing: the battle for the courts// http://www.lawofficecomputing.com/issues/am99/AM_TOC.htm; prisijungimo laikas: 2004-10-16.
49. Neil R. Internet Legal Services for Children and Young People: The LawMail Project// <http://elj.warwick.ac.uk/jitl/00-1/neil.html>; prisijungimo laikas: 2004-11-02.
50. Notary Public Administration Section (NPA)// <http://www.nass.org/NPA/Maine2003/session.html>; prisijungimo laikas: 2004-10-16.
51. Oracle8//<http://www.ioc.unesco.org/oceanteacher/resourcekit/Module2/Database/oracle.html>; prisijungimo laikas: 2004-11-04.
52. A Position on Digital Signature Laws and Notarization// A position statement from the National Notary Association// <http://www.nationalnotary.org/userimages/digitalSignature.pdf>; prisijungimo laikas: 2004-10-16.
53. Report on the Legal System of Electronic Commerce// <http://www.moj.go.jp/ENGLISH/CIAB/ciab-28.html>; prisijungimo laikas: 2004-10-16.
54. Shea L.M., Timmons T. Electronic Notaries in Colorado// http://www.sos.state.co.us/pubs/advisory/e_article.pdf; prisijungimo laikas: 2004-10-16.
55. Team Talk//<http://www.webcom.com/traxsoft/teamtalk.html>; prisijungimo laikas: 2004-10-19.
56. Video Conferencing Technologies//

- <http://www.malts.ed.ac.uk/pages/conferencing/technologies.phtml>; prisijungimo laikas: 2004-11-04.
57. What is LDAP?//<http://www.gracion.es/server/whatldap.html>; prisijungimo laikas:2004-10-23.
58. Zank M. A guide to the best and worst practices form electronic notary journals//<http://www.topazsystems.com/notarybp.pdf> ; priijungimo laikas:2004-10-16.
59. Entrevista a. D. Alberto Dorrego de Carlos, director general para la Modernizacion de la Administracion de Justitia//<http://www.aranzadi.es/online/publicaciones/aja/diario/activos/d311203/entrevista34.htm>; prisijungimo laikas: 2004-10-22.
60. Gil Perez J. El uso de las NTI en la mejor gestion procesal//<http://www.njbosh.com/articulos/historico/htxt.01intitxt.htm>; prisijungimo laikas: 2004-10-22.
61. Pacto de Estado para la Reforma de la Justicia//<http://www.mju.es/pacto.pdf>; prisijungimo laikas: 2004-10-22.

SANTRAUKA

Šiame darbe yra nagrinėjamas informacinių technologijų taikymas teisinėje praktikoje trimis kryptimis:

- 1) informacinės technologijos, kurios gali būti naudojamos kasdieniame teisiniame darbe, pradedant informacijos paieška, elektroninių notaro paslaugų diegimo galimybėmis bei baigiant komandiniu teisiniu darbu, kurį skatina šiuolaikinės informacinės technologijos;
- 2) informacinės technologijos, kurios yra naudojamos teisinių institucijų veikloje, konkrečiai aptariamos tos technologijos, kurias naudoja teismai ir valstybės registrai. Teismuose naudojamos informacinės technologijos analizuojamos tiek per Europos Sąjungos elektroninio teisingumo erdvės kūrimo iniciatyvą, tiek per Lietuvoje vykdomą teismų kompiuterizavimo projektą (LITEKO). Lietuvos registrų sistema taip pat aktyviai kuria savo informacines sistemas, kurių kokybę jau yra įvertinta ir tarptautiniu mastu.
- 3) informacinės technologijos, kurios įgalina teikti elektronines teisines paslaugas privatiems asmenims, aptariant tiek Lietuvos iniciatyvas šioje srityje (Teisingumo ministerija ir tinklas "Skynet"), tiek užsienio valstybių (Australijos "LawMail").

SUMMARY

The author analyses the application of information technology in legal practice through three dimensions:

1. information technologies applied by the lawyer in his everyday work: starting with the search of the legal information, the possibilities of installation of the electronic notary services and finishing with legal group work, supported by information technologies;
2. information technologies applied in the activities of the legal institutions, concretely discussing these technologies, which are being used by the court system and the state register system. The technologies used in the court system is being discussed through the initiative of the establishment of the electronic justice space in the European Union, and also through Lithuanian court computerization project (LITEKO). Lithuanian state registers system as well is actively establishing it own information systems, the quality of which was evaluated in the international level;
3. information technologies applied in order to supply electronic legal services to the private persons, discussing Lithuanian initiatives in this field (the ministry of Justice and the net “Skynet”) and the practice of foreign countries (Australian “LawMail” project).

